

"...

I. İPTAL DAVASININ GEREKÇESİ:

Davacı Ankara Üniversitesi iptal nedenlerini, ilgili maddelerin 1750 sayılı Kanundaki düzenleme sistemine göre üç bölümde açıklamaktadır. Bunların birincisi Üniversitelerüstü kuruluşlara ilişkin hükümlerdir. İkinci bölümü oluşturan, hükümler ise Güvenlik tedbirleri ile ilgili olanlardır. Üçüncü bölümde bulunan hükümler her iki bölümün dışında diğer konuları düzenleyen hükümlerdir.

1- Üniversitelerüstü kuruluşlara ilişkin olup iptali istenen hükümler de üç ayrı grupta toplanmıştır:

a- Yüksek Öğretim Kurulunu ilgilendirenler şunlardır:

4., 5., 6., 22., 38., 43., 52., 56., 74. maddeler.

b- Üniversite Denetleme Kurulunu ilgilendirenler şunlardır:

7., 8., 61. maddeler.

c- Üniversitelerarası Kurulu ilgilendirenler şunlardır:

10. madde,

2- Güvenlik tedbiri ile ilgili hükümler iki bölümde ele alınmıştır:

a- Zabitanın Üniversite binalarına girmesine ilişkin hükümler:

66. madde.

b- Elkoymaya ilişkin hükümler: 69, 70. maddeler.

3- Diğer hükümler: 3., 29., 57., 65., 73., 82., 83., Geçici 1., 2. maddeler.

Davacı Ankara Üniversitesinin iptal gerekçesi yukarıdaki sıralamaya göre aşağıda aynen açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1750 sayılı Yasa ile Üniversitelerüstü nitelikte üç kuruluş düzenlenmiştir:

a) Yüksek Öğretim Kurulu, b) Üniversite Denetleme Kurulu, c) Üniversitelerarası Kurul.

Bu kuruluşlardan ilk ikisi yani Yüksek Öğretim Kurulu ile Üniversite Denetleme Kurulu, sadece Üniversitelerüstü değil, aynı zamanda üniversite dışı ve tamamen siyasal iktidarların etkisi altında olan kuruluşlardır.

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

Üniversitelerarası Kurul ise, bu kurula katılan bazı üyeler nedeniyle, siyasal iktidarların üniversitelere etki yapabilmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

Anayasa Koyucunun Üniversitelere özerklik tanınması onların dış etkilerden korunmuş olarak çalışabilmelerini sağlamak içindir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, Üniversite özerkliğini, Esas: 69/31, Karar: 71/3 sayılı kararlarında şu şekilde açıklamıştır:

"Üniversitelere yönetim ve bilim açısından özerklik tanınmasının" gerekçesi ise, siyasal çevrelerin ve özellikle iktidarın üniversite çalışma, öğretim ve eğitimi etkisi altında bulundurulması yolunu kapamak ve üniversite çalışmaları ile öğretim ve eğitimi her türlü dış etkilerden uzak bir ortam içinde sürdürmektir... Yine yukarıda belirtildiği gibi, üniversitelerin özerkliği ilkesi benimsenirken güdülen erek, Üniversite öğretimi niteliğindeki yüksek öğretimin nesnel ölçüler dışındaki etkiler, başka deyimle siyasal çevrelerin veya çeşitli çıkar veya düşünce kümelerinin etkileri dışında tutmaktır."

Anayasa Mahkemesi, başka bir kararında (E. 67/37, K. 68/46,) genel olarak özerk kuruluşu şekilde nitelenmiştir:

"Bir kuruluşun özerk olarak nitelendirilebilmesi için... en az kanunla belirli sınırları içinde kalmak şartı ile, kendi hareketlerine hâkim olacak kuralları da yine kendisinin düzenlemesine yetkili olması gerekir. Burada geçen "kanunla belli sınırlar" deyiminden ereğin, Anayasa ilkelerine uygun kalmak şartı ile konulmuş bulunan hükümler olduğuna şüphe yoktur. Bu bakımdan bir özerk tüzel kişiliğin yönetiminde ve hizmetlerini görmesinde hükümetin tümüne veya bir veya birkaç kanadına yetki tanınması, özerklik ile bağdaşmaz. Zira özerklik, aslında, yürütmenin etki alanından uzak tutulması öngörülen kamu hizmetleri için söz konusu olan bir yönetim biçimidir. Böyle bir alanda etki yapabilme kapılarının yürütme organına açılması, özerk yönetim biçimi ile bağdaşır bir durum sayılamaz."

Yüksek Öğretim Kurulu ve Üniversite Denetleme Kurulu ile ilgili genel hükümlerin yer aldığı ikinci bölümün başlığı şöyledir: "Üniversiteler üstü kuruluşlar - Devletin gözetim ve denetimi"

Bu başlıkla Üniversitelerüstü kuruluşların, Anayasa'nın 1488 sayılı Yasa ile değiştirilmiş 120 nci maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen "Devlet gözetim ve denetimi"ni sağlamak üzere düzenlediği gösterilmek istenmiştir.

Ancak, Anayasa'nın "Üniversiteler, Devletin gözetim ve denetimi altında kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetilir" hükmüne dayanılarak Yüksek Öğretim ve Üniversite Denetim Kurulları ile ilgili Yasa hükümlerinin Anayasa'ya uygun olduğu savunulamaz.

Herşeyden önce saptanmasında yarar olan husus, 1488 sayılı yasa ile 120. maddenin ikinci fıkrasına eklenen "Devletin gözetim ve denetimi altında" deyiminin üniversitelerin özerkliğinde değişiklik yapan veya bu özerkleği sınırlama getiren bir hüküm olmadığı hususudur; zira, anayas, 1488 sayılı Yasa ile değiştirilmeden önce de Üniversitemiz Devletin gözetim ve denetimi altında ilid. Gerçekten de 1488 sayılı Yasa ile değişikliğe uymuş olan ve kişinin eğitim hakkını düzenleyen 21 inci maddenin ikinci fıkrası "eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir" hükmünü getirmişti ve bu nedenle Üniversiteler Devletin gözetim ve denetiminden hiç bir zaman uzak kalmamıştır. Bu bakımdan Anayasa'nın 1488 sayılı Yasa ile değiştirilmesinden sonra, "Devletin gözetim ve denetimine" yeni bir anlam

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

vermeğe ve bu "gözetim ve denetim" sözcüklerini üniversitelerin özerkliğini sınırlamağa yarayacak araçlar gibi görmeğe mantıkan ve hukuken imkân yoktur.

Soru, 1488 sayılı Yasa ile 120 nci maddenin birinci fıkrasında yapılan değişiklikten bağımsız olarak, Devletin "Gözetim ve denetim" yetkisine verilecek anlam ve bu yetkinin özerk bir kuruluşa karşı kullanılması, başka deyimle, Anayasa'nın 120 nci maddesinin hükümleri ile "Devletin gözetim ve denetimi"nin ne yolda bağdaştırılabileceği sorunudur.

Bu sorunu çözümlenmeye çalışırken, herşeyden önce, basit bir hukuksal gerçeği tekrar etmekte yarar vardır. "devletin gözetim ve denetimi, hükümetin denetim ve gözetimi demek değildir. Bu iki kavram karıştırıldığı vakit, demokratik rejimin var olabilmesi ve işleyebilmesi için çeşitli kamusal erkler arasında bulanması zorunlu olan denge, yürütme erki yararına bozulmuş olacak ve Devlet hayatı, seçimlerle veya başka yollardan yürütme erkini yararına bözulmüş olacak ve Devlet hayatı, seçimlerle veya başka yollardan yürütme erkini ellerine geçirecek ve yine aynı yollardan değişebilecek olan grubun, başka deyimle yürütme erkinin diktası altına girmiş olacaktır.

Bunu önlemek içindir ki Anayasamız, bütün demokratik Anayasalar gibi yürütme fonksiyonuna karşı bağımsız olan yasama ve yargı organlarını düzenlemiş ve Devlet, birbirlerinden bağımsız olan bu üç güçle, bütün toplumsal hayatı dengeli bir şekilde gözetim ve denetimi altına almıştır.

Anayasamızın benimsendiği bu demokratik düzen içinde, Anayasanın öngördüğü "Devletin gözetim ve denetimini" gerçekleştirmek bahanesi ile hükümetin Özerk üniversiteyi denetleyebileceğini kabul etmek mümkün değildir. Nitekim Anayasa Mahkemesinin, Anayasanın 1488 sayılı Yasa ile değiştirilmesinden sonra verdiği bir kararında:

"Üniversite yönetiminin Devlet gözetim ve denetimine bağlanmış olmasıyla hükümetin bu yönetim üzerinde etkili olmasının erek edildiği dahi ileri sürülemez. Çünkü, gözetim ve denetim, özellikle özerk bir örgüte ilişkin olursa, kuruluşun ancak belli kurallara bağlı bir düzen için de işlemesini sağlamağa yönelmiş bir yetkiler bütününü anlamıştır; o kuruluşun yönetimine şu veya bu şekilde el atma ve onu gözetim ve denetim yetkisini kullananın iradesine göre çalışmaya zorlama yetkisini kapsamaz... Kaldı ki, Anayasanın değişik 120. maddesinin son fıkrasında Bakanlar Kurulunun belli Üniversite veya Üniversiteye bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların yönetimine el koymasından söz edilmişken ikinci fıkrasında hükümetin değil, Devletin gözetim ve denetiminden söz; edilmekte bulunmasının anlamı vardır ki buna dayanılarak bu denetim ve gözetim siyasal gücün veya çıkar çevrelerinin etkisi dışında tutulabilecek bir organ eliyle gerçekleştirilmesi gerektiği savunulabilir." (E. 71/40, K. 71/82) denilmiştir.

Halbuki Yüksek Öğretim ve Üniversite Denetleme Kurulları tamamen siyasal iktidarın yetkisi altında bulunan kuruluşlardır. Üniversitelerarası kurula gelince, o da, Hükümetin doğrudan doğruya veya dolaylı olarak seçtiği Rektörlerin ve özerk olmayan Üniversite Temsilcilerinin katılması ile, Üniversite dışı etkileri açık bir hale getirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, E. 69/52, K. 72/21 sayılı kararında aynı konu hakkında şu görüşü ileri sürmüştür:

"Devletin denetim ve gözetim yetkisi hükümetin yönetim özerkliği bulunan bir kuruluşun yönetim işlerine karışmasını haklı göstermez. Çünkü yönetime Üniversite dışındaki

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

bir organ veya yerin karışması durumunda, bir yandan üniversitenin kendisince seçilen organlar eliyle yönetildiğinden söz edilemeyeceği gibi öte yandan Devlet gözetim ve denetiminin kabul edilmesi ile güdülen ereğin sınırlan da aşılmış olur.

Anayasanın 1971 değişikliği ile Üniversitenin Devlet gözetim ve Denetimi altında konulması, özerk bir kuruluş olan üniversitelerin yalnızca bilimsel gereklere göre ve özgürlük ortamında öğretim ve araştırma yapmak olan amaçlarından sapmaları önliyecek bir ereklere varılmasını sağlamak düşüncesine dayanmaktadır; Üniversite dışındaki bir yerin yönetime katılması ise, belli bir ölçüde, herhangi bir siyasal gücün üniversite yönetimi üzerinde etkili olması sonucunu doğurur. Üniversitenin yalnızca bilimin nesnel gereklerine göre ve Özgürlük içinde çalışmasını kısıtlar"

Bu açıklamalardan ve aşağıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere Yüksek Öğretim ve Üniversite Denetleme Kurumları gibi Üniversite dışı kuruluşların Anayasa hükümleri ile bağdaştırılması mümkün değildir. Ve bu kuruluşların Devletin gözetim ve denetimini veya planlama ve koordinasyonu sağlama gibi nedenlerle de olsa - Üniversitelerin yönetim ve denetimine etki yapabilmesi Anayasanın 120. maddesine aykırıdır.

Bu nedenle 1750 sayılı Yasanın 4., 5., 6., 7. ve 8. maddelerinin iptali gerekir.

I. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU

1 - 1750 sayılı Yasanın 4. maddesi:

"Yüksek Öğretim Kurulu; Yüksek Öğretimin bütünlüğü anlayışı içinde çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine ve Devlet Kalkınma Planının temel ilke ve politikalarına uygun olarak Yüksek Öğretim alanına yön vermek amacıyla, gerekli inceleme, araştırma ve değerlendirmeleri yapmak, Yüksek Öğretim Kurumları arasında koordinasyonu sağlamak, uygulamaları izleyerek yetkili makam ve mercilere önerilerde bulunmakla görevli bir kuruldur."

Bu duruma göre, Kurulun amacı Üniversitelere "Yön vermektir." Üniversite dışı kuruluşların üniversitelere yön vermesinin Anayasanın 120. maddesinin öngördüğü idarî ve bilimsel özerklikle bağdaştırılması olanağı yoktur. Bunun nedenleri yukarıda üniversitelerüstü kuruluşlarla ilgili genel değerlendirmede açıklanmıştır.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 4. maddesinin tümünün iptali gerekir.

4 üncü madde hakkındaki iptal istemimiz kabule değer bulunursa aşağıda açıklayacağımız ve Yüksek Öğretim Kuruluna ilişkin hükümlerin "Uygulama niteliğini kaybeden hükümler" olarak, iptali gerekecektir.

4 ncü madde hakkındaki iptal istemimiz red edildiği taktirde, aşağıda açıklanacak hükümlerin ayrıca incelenip değerlendirilmesi gerekecektir.

2 - 1750 sayılı Yasanın 5. maddesi:

"Yüksek Öğretim Kurulu, Millî Eğitim Bakanlığının Başkanlığında, her Üniversitenin yetkili organınca profesörler arasından iki yıl için seçilecek birer temsilci ile kuruldaki Üniversite temsilcileri sayısı kadar aynı süre ile Millî Eğitim Bakanının teklifi üzerine Bakanlar

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

Kurulunca atanacak Üyelerden kurulur. Bu şekilde atananlar arasında resmî yüksek öğretim kurumları, Maliye, Millî Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlıkları ile Devlet Planlama Teşkilâtından ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumundan en az birer üyenin bulunması şarttır.

Yüksek Öğretim Kurulunun göstereceği üç aday arasından Millî Eğitim Bakanı tarafından bir genel sekreter tayin edilir.....

Genel Sekretere bağlı olarak Sekreterlik işlerini ve Kurulca verilecek diğer görevleri yürütmek üzere Millî Eğitim Bakanlığında bir sekreterlik kurulur.....

Yüksek Öğretim Kurulu Millî Eğitim Bakanının daveti üzerine toplanır.....

A) Birinci Fıkra: Yüksek Öğretim Kurulunun kimlerden oluşacağını belirten bu fıkra hükmünün Anayasa'nın 120. maddesinin buyruğu olan Üniversitelerin "Kendilerince seçilmiş organlar eliyle yönetilmesi" ilkesi ile bağdaştırılması mümkün değildir. Bu fıkra hükmüne göre, Kurul iki grup üyeden oluşmaktadır:

a) Üniversite dışı kuruluşların temsilcileri:

Bunların sayısı Üniversite temsilcilerinin sayısına eşit olacaktır; nitelikleri ise yürütme organınca takdir edilecektir. Bunlardan altısının bağlı olacağı kamu kuruluşlarının isimlerinin belirtilmesi ile yetinilmiştir.

Eşit sayıdaki Üniversite içi ve dışı temsilciler Millî Eğitim Bakanının Başkanlığında çalışacaktır.

Üniversitelerin bilimsel ve idarî çalışmaları üzerinde, doğrudan doğruya veya dolayısıyla büyük etkiler yapabilecek olan bir kuruluşa Üniversite dışı güçlerin temsilcilerinin bulunması ve hele bunların çoğunlukta olması Üniversitelerin "Kendilerince seçilmiş organlar eliyle yönetileceği" yolundaki Anayasal kuralla bağdaşmaz. Bu sav, Anayasa Mahkemesinin çeşitli kararları ile desteklenmektedir. Nitekim Yüksek Mahkemenin, 1184 sayılı Yasanın iptaline ilişkin E. 69/52, ve K. 72/21 sayılı kararında;

"Üniversite niteliğinde bulunan kurumların ortaklaşa çalışmalarını düzenleyecek olan böyle bir örgütün bu tür özerk kuruluşların yönetimine dışarıdan karışılmasını önleyecek biçimde kurulmuş bulunması, Anayasanın değişik 120. maddesi ile tanınan yönetim özerkliğinin ve bunun gereği olan kendi kendini yönetme ilkelerinin doğal bir sonucudur" denilmiştir. Bu gerekçe ile Akademiklerarası Kurula Millî Eğitim Bakanının Başkanlık edeceği ve bu kurulun toplantılarına "Millî Eğitim Bakanının Teknik Öğretimi idare eden müsteşarı ile Talim Terbiye Dairesi Başkanı veya görevlendireceği bir üyenin katılması" Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiştir.

Bu bakımdan, Millî Eğitim Bakanının başkanlığına ve üniversite dışı kuruluşların temsilcilerinin bu kurula katılmasını öngören hükümler Anayasa'nın 120. maddesinin hükümlerine aykırıdır.

b) Üniversite temsilcileri: Aynı fıkroda "Her Üniversitenin yetkili organınca profesörler arasından seçilecek" temsilcilerden söz edilmektedir.

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

1750 sayılı Kanunun tümünün incelenmesinden anlaşılacağı üzere, adı geçen Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra da Ülkemizde iki tür Üniversite mevcut olmaya devam etmektedir:Anayasa'nın 120. maddesine tabi olan, başka bir deyimle kendilerince seçilen organlar eliyle yönetilen üniversiteler ve aynı maddenin ikinci fıkrasının son cümlesinde öngörülen ve "Özel Kanuna göre kurulan Devlet üniversiteleri."

İkinci grupta bulunan üniversiteler halen kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetilmektedir. Örneğin Atatürk Üniversitesinde Rektör 6990 sayılı Yasanın 5. maddesi uyarınca Millî Eğitim Bakanı tarafından atanmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yönetim, Bakanlar Kurulunca seçilen müteveli Heyetinin denetim ve gözetimi altındadır ve bu heyet tarafından seçilen Rektörün Üniversite tüzel kişiliğini temsil yetkisi yoktur.

Halen, siyasal iktidarın etkisi altında olan bu üniversitelerin temsilcilerinin, tüm üniversitelerin üzerinde etkili olacak Yüksek Öğretim Kuruluna katılmaları, Millî Eğitim Bakanının ve diğer hükümet temsilcilerinin bu kurula katılmalarına benzer sonuçlar doğuracaktır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle 1750 sayılı Yasanın 5. maddesinin birinci fıkrasının da tümünün iptali gerekir.

B) İkinci Fıkra: Bu fıkra Yüksek Öğretim Kurumu Genel Sekreterinin atanmasını Millî Eğitim Bakanının yetkisine bırakmıştır. Üniversitelerin yönetiminde etkili olabilecek bu göreve yapılacak atanmanın Millî Eğitim Bakanının yetkisine bırakılması, yukarıda açıklanan nedenlerle, Anayasaya aykırıdır.

Bu nedenle 1750 sayılı Kanunun 5. maddesinin ikinci fıkrasının tümünün iptali gerekir.

C) Üçüncü Fıkra: Üniversitenin yönetimine etkili olabilecek Yüksek Öğretim Kurulunun Sekreteryasının Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olmasını öngören üçüncü fıkra hükmü de üniversitelerin idarî özerklikleri ile bağdaşmıyacağından Anayasa'nın 120. maddesine aykırıdır ve fıkranın tümünün iptali gerekir.

D) Dördüncü Fıkra: Yüksek Öğretim Kurulunun Millî Eğitim Bakanı tarafından toplantıya çağnlabilmesi Anayasaya aykırıdır. Nitekim, Anayasa Mahkemesi E. 69/52, K. 72/121 sayılı kararında Bakana, Akademilerarası Kurulu toplantıya çağırma yetkisini veren 1184 sayılı Kanunun 12. maddesi hükmünü Anayasanın 120. maddesine aykırı olduğu gerekçesi ile iptal etmiştir.

Bu nedenle 1750 sayılı Kanunun 5. maddesinin dördüncü fıkrasının "Yüksek Öğretim Kurulu Millî Eğitim Bakanının daveti üzerine toplanır" hükmünün iptali gerekir.

3 - 1750 sayılı Yasanın 6 nci maddesi:

"Yüksek Öğretim Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

a) ..... ve ilgili kuruluşların senatolarca tespit edilen ideal kadrolarını dengeli bir şekilde düzenlemek;

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

ç) Üniversitelerin, yüksek Öğretimin bütünlüğü çerçevesi içinde, Yüksek dereceli okullara akademik yönden yapabilecekleri yardımları ve bu alandaki gözetim hizmetlerinin esaslarını ilgili kurumlara birlikte saptayarak, gereğini istemek ve sonuçlarını izlemek;

e) Kalkınma plânının gerektirdiği araştırma konuları ile Özel araştırma fonlarının üniversitelere dağıtım Üniversitelerarası işbirliği halinde yapmak;

f) Yüksek Öğretim Kurumlarının öğrencilerinden alınacak ücret ve harçlar konusunda gerekli esasları tesbit etmek ve denkliği sağlamak;

g) Uluslararası bilimsel kuruluşlara katılmak amacını güden, Millî komiteler kurmak, denetlemek ve gereken mali desteği sağlamak;

A) (a) bendi: Bu bent hükümleri, Yüksek Öğretim Kuruluna, ilgili kuruluşların senatolarınca tesbit edilen ideal kadrolarını dengeli bir şekilde düzenlemek yetkisi, vermektedir.

"İdeal kadrolar" bir fakültenin veya ona bağlı kuruluşların "tam gelişmiş" duruma vardıkları vakit, her zaman ortaya çıkabilecek, ayrılma ve ölüm gibi ihtimalleri de gözönünde bulundurarak hazırlandığı öğretim üye ve yardımcıları kadrolarının bütünüdür. Bu kadroların düzenlenmesi 6. maddenin (a) bendinde olduğu gibi, üniversite dışı bir kuruluşun takdirine bırakılacak olursa, üniversite dışı güçlerin üniversitelerin gelişmesini engellemesi kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkacaktır. Bu hali, üniversitelerin kendi kendilerini yönetme ilkesi ile bağdaştırmak mümkün değildir. Nitekim, Anayasa Mahkemesi E. 65/32, K. 66/3 sayılı kararında üniversiteler,

"a) Kendi öğretim üyeleri ile yardımcılarının görevlerini bu görevlerin gerektirdiği nitelikleri kendisi tesbit edebilmeli,

b) Öğretim, araştırma, yayın ve genellikle üniversitelerin yönetimi için gerekli personel sayısını ve bunların görev ve yetkilerini kendisi belli etmelidir.

c) Yukarıdaki fıkralara göre kurulacak Öğretim ve yönetim kadrolarına ihtiyaç oranında elemanları kendisi tedarik etmeli ve bunların atanma, meslekte ilerleme ve hizmetten çıkarma işlemlerini kendisi yapmalıdır.

Yukarıda belirtilen hususlardan Kanun konusu olanlar, doğrudan doğruya Üniversite tarafından hazırlanacak başkaca bir İdare kademesinin tasvip ve tasdikine muhtaç olmadan hükümet vasıtası ile yasama organına sunulabilmelidir." denilmiştir.

Bu bakımdan ideal kadroları düzenlemek yetkisinin Üniversite dışı bir kuruluş olan Yüksek Öğretim Kuruluna verilmesi, Üniversitelerin kendilerince seçilmiş organlar eliyle yönetileceği ilkesini getiren Anayasanın 120 nci maddesinin ikinci fıkrasına aykırıdır.

İdeal kadroların düzenlenmesini Yüksek Öğretim Kuruluna bırakan hüküm Anayasanın 120. maddesinin üçüncü fıkrası ile üniversite öğretim üye ve yardımcılarına sağlanan teminat ilkesine de aykırıdır. Gerçekten de Yüksek Öğretim Kurulu, ideal kadrolarda yapacağı ayarlamalar sonucunda, halen kadrosuz profesör ve eylemli doçent olarak çalışmakta olan öğretim üyelerini "kadro fazlası" haline getirebilecek ve böylelikle Anayasanın 120. maddesine

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

aykırı olarak sözü geçen öğretim üyelerini herhangi bir üniversitede görev almaya zorlayabilecektir. (1750 sayılı Yasa, Geçici. 10. madde)

Yüksek Öğretim Kurulu, yine aynı yetkiyi kullanarak ideal kadrolar üzerindeki tasarrufları ile belli bir fakültenin öğretim üyesi sayısını azaltıp o fakültede yetişmiş olan doçentlerin 1750 sayılı Kanunun 22. maddesi gereğince başka fakültelelere kaydırılmasını gerçekleştirebilecektir. Bu durum, belli bir fakülteyi zayıflatabilecek ve bazı hallerde örneğin Kanunun 22. maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarının uygulanmasında olacağı gibi ilgilinin öğretim üyeliğinden ayrılması zorlanması sonucunu da doğurabilecektir.

Yüksek Öğretim Kurulunun ideal kadrolar üzerinde yapacağı kısıtlamalarla, Kanunun 24. maddesinin uygulanması sonucunda, bazı Öğretim üyelerinin profesörlüğe yükseltilmeleri önlenilecek ve böylelikle bazı bilim dallarının kürsü veya bölümlerin, bilimin ihtiyaçlarına ve gerçeklerine aykırı olarak, siyasal iktidar tarafından gelişmesinin engellenmesi de mümkün olacaktır. Bu nedenlerle 1750 sayılı Yasanın 6. maddesinin (a) bendindeki "... ve ilgili kuruluşlar senatolarınca tespit edilen ideal kadrolarını dengeli bir şekilde düzenlemek" hükmünün iptali gerekmektedir.

B) (c) bendi: Bu bentle Yüksek Öğretim Kuruluna Üniversitelerin yüksek dereceli okullara akademik yönden ne yoldan yardım edileceğini saptamak ve gereğini istemek yetkileri verilmiştir.

Bu yetkiler üniversitelerin bilimsel ve idarî özerkliği ile bağdaştırılmaz. Zira bu hüküm sayesinde, belli bir üniversitenin imkânları müsaade etmese bile belli bir yüksek okula yardım etmeye zorlanması olanağı ortaya çıkacak ve bu yolda karar yetkisi üniversite dışı bir kuruluş olan Yüksek Öğretim Kurulunun elinde bulunacaktır.

Üniversitelerin diğer bilim kuruluşlarına yardımını öngörmek ve bunu Anayasa'ya uygun olarak düzenlemek mümkündür. Nitekim yeni kurulan üniversitelere yapılacak, yardım, genel olarak 1750 sayılı Kanunun 43., 48. maddelerinde ve öğretim üyesi yardımı 46. maddede ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Böylelikle yardım edecek üniversitelerin zor duruma düşme tehlikesi ve öğretim üyesi yardımının siyasal nedenlere dayanan kişisel baskı vasıtası olabileceği kuşkusu ortadan kaldırılmıştır.

Üniversitelerin yüksek dereceli okullara akademik yönden yapacakları yardım konusunda aynı yolun seçilmemiş olması ve bu yardımın esaslarının üniversite dışı bir kuruluşa bırakılması Anayasanın üniversitelere tanıdığı bilimsel ve idarî özerklikle bağdaşmaz.

Bu nedenlerle 1750 sayılı Yasanın 6. maddesinin (ç) bendinin tümünün iptali gerekir.

C) (e) bendi: Bu bentle "Kalkınma Plânının gerektirdiği araştırma konuları ile özel araştırma fonlarının üniversitelere dağıtımını üniversiteler arası işbirliği halinde yapmak" hükmü getirilmiştir.

Üniversiteleri diğer öğretim kurumlarından ayıran en önemli nitelik üniversitelerin hem öğretim hem de araştırma görevlerine sahip olmasıdır." ve üniversitenin araştırma görevini öğretim görevinden ayırmak mümkün değildir. Üniversiteler yetiştirdikleri öğrencilerin nitelik ve nicelikleri kadar, hatta ondan çok, gerçekleştirdiği araştırmalarla ülkeye, bilime hizmet ederler, gelişirler ve ün kazanırlar.

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

Bu bakımdan, araştırma konularının ve araştırma fonlarının üniversitelerarası dağıtılması üniversitelerin varlıkları ile yakından ilgili olup bir üniversitenin bu yoldan canlandırılması veya öldürülmesi mümkündür.

Bu kadar önemli bir yetkinin Yüksek Öğretim Kuruluna bırakılması, siyasal iktidarların veya çıkar guruplarının üniversitelerin bilimsel çalışmalarında, hatta varlıklarında, doğrudan doğruya etkili olması sonucunu doğuracaktır. Böylelikle Üniversite dışı güçler, araştırma konularının ve araştırma fonlarının dağıtım yolu ile, bazı üniversiteleri diğerlerinin aleyhine geliştirebilecek ve yine aynı yolla bazı üniversiteleri veya fakülteleri araştırma imkânından yoksun lise üstü öğretim yapan meslek okulları haline getirebilecektir. Bu duruma düşmek istemeyen Üniversiteler ise, bilimsel gerçekleri ifade etmek yerine, iktidarda bulunan güçlerin arzularına göre hareket etmek zorunluğunda kalacaklardır. Böylelikle Anayasanın 120. maddesi ile yaratılıp yaşatılmak istenilen özerk üniversite, sadece şekil bakımından özerk, aslında iktidarı elinde bulunduran güçlerin emrinde bulunan bir kuruluş haline gelecektir.

Bu bakımlardan 1750 sayılı Yasanın 6. maddesinin (e) bendinin tümünün iptali gerekir.

D) (f) bendi: Bu bent hükmü ile Yüksek Öğretim Kuruluna üniversite öğrencilerinden alınacak harç ve ücretleri saptama yetkisi verilmiştir. Bu hüküm 1750 sayılı Yasanın 4 üncü maddelerinde belirtilen yetkileri aşan ve üniversitelerin yönetimine müdahaleye imkân veren bir hükümdür.

Üniversite öğretiminin paralı olması hakkındaki görüşlerimiz 73. maddenin iptali istemi dolayısıyla ileride açıklanacaktır. (Üçüncü bölüm, (5) No. lu açıklama).

Ancak Üniversite öğretiminin paralı olması ilkesi benimsense bile üniversitenin öğrenciden alacağı ücret veya harcın miktarının ve almış şeklinin Üniversite dışı bir organca saptanmasını Üniversitenin idarî özerkliği ile bağdaştırmak mümkün değildir. Çeşitli Üniversiteler ve Fakülteler arasında, bu bakımdan denklik sağlamak isteği ise, sözü edilen hükmün Anayasaya aykırılığını ortadan kaldırmaz. Aynı sonucu bu yetkiyi Üniversitelerarası kurula vererek sağlamak mümkündür.

Bu bakımlardan, 1750 sayılı Yasanın 6 nci maddesinin (f) bendinin tümünün iptali gerekir.

E) (g) bendi: Bu bent hükmü ile üniversitelerin milletlerarası bilimsel kuruluşlarla ilişki kurması imkânı kısıtlanmaktadır.

Üniversitelerin, fakültelerin, hatta daha küçük çalışma birimlerinin uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapması, o kuruluşlara katılması, onların bilimsel özerkliklerinin doğal bir sonucudur. Bilimsel hayatta çok büyük önemi olan bu çeşit ilişkilerin kurulmasında ve gelişmesinde üniversite dışı bir kuruluşu yetkili kılmak, bilimsel Özerklik kavramı ile bağdaştırılmaz. Zira bu yetkinin Yüksek Öğretim Kuruluna verilmesi sonucunda, siyasal iktidarların tasvip etmediği bilimsel ilişkilerin kurulmaması ve malî desteği bilimin gereklerinden çok, siyasal iktidarların arzularına göre dağıtılması tehlikesi ortaya çıkacaktır.

Bu bakımlardan, 1750 sayılı Yasanın 6 nci maddesinin (g) bendinin tümünün iptaligerekir.

4 - 1750 sayılı Yasanın 22 nci maddesinin birinci fıkrası:

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

"Doçentlik unvanını kazandıktan sonra üniversitelerde çalışmak isteyenler, Yüksek Öğretim Kurulunun göstereceği bir veya birden fazla üniversite veya bağımsız fakültenin açık doçentlik kadrolarına, tüzüğüne göre seçilerek tayin edilirler"

Görüldüğü üzere, bu hükümlerle Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversite öğretim üyeliğinin ilk kademesi olan doçentliğe yapılacak tayinlerde etkili bir şekilde müdahale edebilecek duruma getirilmiştir. Zira tayinler, ancak Yüksek öğretim Kurulunun göstereceği kadrolara yapılabilecek, adı geçen kurul kadro göstermediği takdirde tayin yapılamayacaktır.

Aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre, Yüksek Öğretim Kurulunun gösterdiği kadroya müracaat etmeyenler veya açık kadro olduğu halde seçilmeyenler istifa etmiş sayılacaklar, kendilerine kadro gösterilmeyenler ise asistanlık kadrosunda göreve devam edebileceklerdir.

Halbuki özerkliğin en mühim ilkelerinde birisi, üniversitelerin kendi öğretim üye ve yardımcılarını, hiç bir dış etki olmaksızın, kendisinin atayabilmesidir (Anayasa Mahkemesi Kararı, E. 69/52,-K. 72/21) Ancak Üniversite dışı bir kuruluş olan Yüksek Öğretim Kurulunun göstereceği kadroya tayin yapabilen bir üniversitenin yönetim özerkliğine sahip olduğu düşünülemez.

Bu bakımdan, 1750 sayılı Yasanın 22 nci maddesinin birinci fıkrasındaki "Yüksek Öğretim Kurulunun göstereceği bir veya birden fazla" deyiminin iptali gerekir.

5 - 1750 sayılı Yasanın 38. maddesinin birinci fıkrası:

Bu fıkra hükmüne göre Öğretim Üyeleri ile Asistanları "Esasları Yüksek Öğretim Kurulunca tespit edilecek belirli saatleri içinde görevleri başında bulunmakla" yükümlü olacaktır.

Bu hükümlerle, Yüksek Öğretim Kuruluna üniversitelerin yönetimine, öğretim üye ve asistanların bilimsel çalışmalarının düzenlenmesine müdahale etmek imkânı tanınmış olmaktadır.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 38. maddesinin birinci fıkrasındaki "Esasları Yüksek Öğretim Kurulunca tespit edilecek" deyiminin iptali gerekir.

6 - 1750 sayılı Yasanın 43. maddesinin altıncı fıkrası:

"... yeni bir üniversitenin veya bir üniversiteye bağlı olmayarak açılacak fakültelerin kuruluşlarında istekleri ile görevlendirilecek öğretim üyeleri, Yüksek Öğretim Kurulunun talebi ile Üniversitelerarası kurulun seçimi ile tayin olunurlar".

Bu hükmün üniversitelerin özerklikleri ile bağdaştırılması mümkün değildir. Tayinin üniversitelerarası kurulun seçimi ile tekemmül etmesi dahi, bu hükmü Anayasaya uygun hale getirmeye yetmez; zira, Yüksek Öğretim Kurulunun talebi olmaksızın hiçbir tayin işlemini yapmak mümkün olmayacaktır. Gerçekten tayini yüksek öğretim Kurulu yapacak, üniversitelerarası Kurulun bu işleme katılması bir görünüşten ibaret kalacaktır.

Bu nedenle 1750 sayılı Yasanın 43. maddesinin altıncı fıkrasındaki "Yüksek öğretim Kurulunun talebi ve deyiminin iptali gerekir.

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

7 - 1750 sayılı Yasanın 52. maddesinin birinci fıkrası:

"Üniversitelere giriş, insan gücü planlanması, üniversitelerin kapasiteleri, öğrencilerin yetenekleri ve Yüksek Öğretim Kurulunun önerileri dikkate alınmak suretiyle Üniversitelerarası Kurulca düzenlenir."

Hükmün yazılış biçimine göre, Üniversitelerarası Kurul Üniversiteye girişi düzenlerken Yüksek Öğretim Kurulu önerilerini dikkate almak, yani o önerilere uygun hareket etmek, zorunluğundadır.

Üniversiteye girişin siyasal iktidarın etkisi altında düzenlenmesi hizmetin gereği gibi yürütülmesini önleyebilecek ve üniversitenin yönetimine dışardan yapılan bir müdahale teşkil edecektir.

Ülkemizde yıllardanberi, çeşitli hükümetlerin ve çeşitli baskı gruplarının üniversiteleri daha fazla, gittikçe artan sayıda öğrenci alınması için tazyik altında bulundukları herkesçe bilinen bir gerçektir. Üniversitelerimiz bu siyasal veya başka nedenlerle yapılan baskılara dayanabilmişler ve öğretimin olduğu kadar araştırmanın da niteliğini düşürmeden anılabilecek öğrenci sayısını saptayabilmişlerse, bu Anayasanın kendilerine tanıdığı özerklik sayesinde mümkün olmuştur.

1750 sayılı Yasa bu konuda Yüksek Öğretim Kurulunun önerilerini dikkate alma mecburiyetini getirmekle Üniversitelerin idarî ve bilimsel özerkliğine aykırı bir hüküm sevketmiştir.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 52. maddesinin birinci fıkrasındaki "ve Yüksek Öğretim Kurulunun Önerileri" deyiminin iptali gerekir.

8 - 1750 sayılı Yasanın 56. maddesinin birinci fıkrası:

Bu fıkra da sayılan sosyal hizmetlerin bazı üniversitelerimizde gereği gibi yürütülmemiş olması, o üniversitelere sağlanan bütçe olanaklarının yetersizliğindedir. Yasanın bu hizmetleri Üniversitenin görevleri arasında sayması bundan böyle Üniversitelerimizin yeter derecede malî imkâna kavuşturulacağına bir delili sayılabilir. Ancak, Üniversitenin yönetimine ilişkin bu hizmetlerin programlaştırılmasının Yüksek Öğretim Kuruluna bırakılması ve Üniversitelere bu kurulun yapacağı programlar uyarınca hareket etmek zorunluğunun yükletilmesi üniversitelerin kendilerince seçilen organlar eliyle yönetileceği ilkesi ile bağdaşamaz.

Bu bakımdan, 1750 sayılı Yasanın 56. maddesinin birinci fıkrasındaki "Yüksek Öğretim Kurulunun yapacağı plan ve programlar uyarınca" deyiminin iptali gerekir.

9 - 1750 sayılı Yasanın 74. maddesinin birinci fıkrası:

"Üniversitede ve bunlara bağlı kuruluş ve birimlerde; yetkili organın teklifi ve Yüksek Öğretim Kurulunun onayı ile döner sermaye işletmeleri kurulabilir....."

Görüldüğü üzere Üniversiteler ve bunlara bağlı kuruluş ve birimlerde Döner Sermaye işletmelerinin kurulabilmesi Yüksek Öğretim Kurulunun onanımına bağlanmıştır.

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

Döner sermaye işletmelerinin, bazı üniversitelerin, özellikle bazı fakültelerin, öğretim ve araştırma görevleri yanı sıra, bir takım hizmetleri halka götüren ve bu hizmetlerde çalışan Öğretim üye ve yardımcılarında ek malî olanaklar sağlayarak tam gün çalışmayı teşvik eden kuruluşlar olduğu malumdur; ve döner sermaye işletmelerinin yönetimi üniversite Yönetiminin bir bölümünü teşkil eder. Bu bakımdan, bu işletmelerin kurulmasını Yüksek Öğretim Kurulunun onamına bağlayan hüküm, üniversitelerin kendi organları eliyle yönetileceği hakkındaki anayasal kurala aykırıdır.

Bu nedenle, 1750 sayılı Yasanın 74. maddesinin birinci fıkrasındaki "Yetkili organın teklifi ve Yüksek Öğretim Kurulunun onayı ile" deyiminin iptali gerekir.

II. ÜNİVERSİTE DENETLEME KURULU

1 - 1750 sayılı Yasanın 7. maddesi:

"Üniversite Denetleme Kurulu, üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetimini sağlamak üzere Başbakanlığa bağlı olarak çalışan bir kuruluştur."

Kurul; Başbakanın başkanlığında Millî Eğitim Bakanı, Adalet Bakanı, bu Kanuna tabi üniversitelerin rektörlük yapmış öğretim üyeleri arasından kura ile üç yıl süre için seçilmiş üç üye Devlet Planlama Teşkilâtı müsteşarı, Millî Güvenlik Kurulunun Dekanlık yapmış öğretim üyeleri arasından üç yıl süre için seçeceği bir üyeden kurulur.

Başbakanın katılmadığı hallerde Kurula Millî Eğitim Bakanı Başkanlık eder.

Kurulun sekreterlik işleri Başbakanlık tarafından düzenlenir ve yürütülür.

Daha önce de açıklandığı üzere, "Devletin gözetim ve denetimini" sağlama nedeni ile, hükümetin üniversiteler üzerinde egemenlik kurması, onun çalışmalarına kendi isteklerine uygun bir yön vermesi, üniversiteleri denetlemesi düşünülemez. Nitekim Anayasa'nın 120. maddesinin son fıkrasında Bakanlar Kuruluna yetki tanıyan Anayasa Koyucu, aynı maddenin ikinci fıkrasında açık olarak "Devletin gözetim ve denetiminden" söz etmiştir. Bu bakımdan yönetimin ayrılmaz bir parçası olan denetimi siyasal iktidarın başında bulunan Başbakanın başkanlığında iki bakan ve bir müsteşarın katılacağı bir kurula bırakmak Anayasa'ya aykırı bir durum meydana getirmektedir.

Üniversite Denetleme Kuruluna katılacak rektörlerin ve dekanın seçilme şekilleri Anayasa'nın 120. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen ve üniversitelerin "kendi seçtikleri organlar eliyle yönetilme" ilkesine aykırıdır. Zira rektörler kura ile, dekan ise Millî Güvenlik Kurulu tarafından seçilmektedir. Yani bu seçimlerde üniversitelerin hiç bir katkısı yoktur. Bu durumun Anayasa'ya aykırılığı açıktır.

Diğer taraftan, Kurula katılacak olan "Dekanlık yapmış öğretim üyesinin" Millî Güvenlik Kurulu tarafından seçilmesi 120. maddenin ikinci fıkrasına olduğu kadar Anayasa'nın 111. maddesinin üçüncü fıkrasına da aykırıdır. Gerçekten'de sözü edilen fıkra hükmüne göre "Millî Güvenlik Kurulu, Millî Güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna tavsiye eder."

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

"Millî Güvenlik ile ilgili temel görüşlerin tavsiyesi" yetkisinin Üniversitelerle ilgili konularda söz sahibi olması istenilen bir kurula üye seçme yetkisi ile bağdaştırılması mümkün olmadığı cihetle sözü edilen hüküm Anayasa'nın 111. maddesinin üçüncü fıkrasına da aykırıdır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle 1750 sayılı Yasanın 7. maddesinin tümünün iptali gerekir.

2 -1750 sayılı Yasanın 8. maddesi:

"Üniversite Denetleme Kurulu, Devletin gözetimi ve denetimi görevini yerine getirmek üzere:

a) Üniversitelerin veya bir üniversiteye bağlı olmayan fakültelerin organlarından veya kurumlarda görevli kişilerden, gerekli gördüğü hallerde, yazılı veya sözlü bilgi istemek;

b) Üniversite veya bir üniversiteye bağlı olmayan fakültelerde görevli kişilerin disiplin veya ceza kovuşturması açılmasını gerektiren fiilleri için kovuşturma açılmasını yetkili makamlardan istemek; bu konuda yetkili organlarca alınan disiplin kararlarına karşı üniversitelerarası Kurula itirazda bulunmak; Onbeş gün içinde gerekli kovuşturmaya başlanmadığı veya aksine bir karar alınmadıkça başlanan kovuşturma en geç üç ay içinde sonuçlandırılmadığı takdirde doğrudan doğruya Üniversite öğretim üyelerinden soruşturmacı tayin ederek sonucu, gereği yapılmak üzere yetkili organa iletmek;

.....

görev ve yetkilerine sâhipdir.

Millî Eğitim Bakanı, gecikmesinde sakınca gördüğü hallerde, engeç bir hafta içinde denetleme kurulunun tasvip ve taktirine sunmak üzere, Kurul adına yukarıda yazılı görevleri yapmaya ve yetkileri kullanmaya mezdur."

A) Birinci fıkranın (a) bendi: Bu hükümle Üniversite Denetleme kuruluna verilen yetkiyi, sadece "bilgi istemek" gibi önemsiz bir yetki gibi değerlendirmek mümkün değildir. Zira, siyasal iktidarın egemenliği altındaki Üniversite Denetleme Kurulu, bu "bilgi isteme" yetkisini kullanarak, dileğinde Üniversite organlarını, ondan daha önemlisi öğretim üye ve yardımcılarını yaptıkları, yazdıkları, söyledikleri her husus hakkında sorguya çekebilecektir. Bu nedenle öğretim üye ve yardımcılarını, 1750 sayılı Yasanın 60. ve 70. maddelerinde Bakanlar Kuruluna verilmiş yetkilerin baskısı altında ve daimî bir "ifade verme" tehdidine maruz olarak ders vermek, seminer yönetmek araştırmak ve yayın yapmak durumunda kalacaklardır. Bu durumda çalışacak bir Üniversitede de, Anayasa'nın 120. maddesinin ikinci fıkrasında Öngörülen bilimsel özerklikten ve beşinci fıkrasında öngörülen "öğretim ve öğrenimin hürriyet ve teminat içinde" yürütülmesi ilkesinden söz etmenin mümkün olmayacağı açıkça ortadadır. Bu hüküm, Anayasa'nın sadece 120. maddesi ile değil, lâkin her vatandaşa, herkese tanınmış olan düşünce hürriyetini teminat altına alan 20. madde ile de bağdaştınlamaz.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 8. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin tümünün iptau gerekir.

B) Birinci fıkranın (b) bendi: Bu hükümle siyasal iktidarın, Üniversite Denetleme Kurulu vasıtası ile, üniversite görevlilerine ait disiplin ve ceza kovuşturmalarında yetkili olması

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

ve bu yoldan üniversitenin çalışmaları üzerinde etki yapabilmesi imkânı sağlanmış olmaktadır. Anayasa Mahkemesinin E. 69/52, K. 72/21 sayılı kararında da belirtildiği üzere, disiplin işlerinde kararlar verebilme yetkisi "Anayasa'nın değişik 120. maddesindeki yönetim özerkliği ilkesine göre yalnızca" üniversite makamlarına aittir.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 8. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ile Üniversite Denetleme Kuruluna verilmiş yetkiler Anayasanın 120. maddesinin ikinci fıkrasına aykırıdır.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 8. maddesinin (b) bendinin tümünün iptali gerekir.

C) İkinci fıkra: Yukarıdaki açıklamalarla Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen yetkilerin, Millî Eğitim Bakanı tarafından istediği zaman kullanılması mümkün kılmaktadır.

Yukarıda açıklanmış olan nedenlerle, 1750 sayılı Yasanın 8. maddesinin ikinci fıkrasının tümünün iptali gerekir.

3 - 1750 sayılı Yasanın 61. maddesinin yedinci fıkrası:

"Rektör hakkında yapılan disiplin kovuşturması üniversite Denetleme Kurulunca tayin edilecek bir soruşturmacı tarafından yürütülür."

Kendi kendini yönetme yetkisinin disiplin işlerini de kapsadığı, üzerinde tartışmaya yer bırakmayacak bir gerçektir.

Bu bakımdan rektörler hakkındaki disiplin kovuşturmalarında soruşturmacı tayini yetkisini, soruşturmacının niteliğini dahi saptamaksızın, üniversite dışı bir kuruluşa bırakmak özerklik ilkesi ile bağdaşamaz.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 61. maddesinin son fıkrasının iptali gerekir.

III. ÜNİVERSİTELERARASI KURUL

1750 sayılı Yasanın 12. maddesi:

1) Üniversitelerarası Kurul, çok geniş yetkilerle donatılmış ve üniversitelerin çalışmalarında önemli etkiler yapacak güçte bir kuruluştur. Üniversite yöneticiliğinin her kesiminde olduğu gibi kurulun çalışmalarında da siyasal iktidarın doğrudan doğruya veya dolaylı yoldan etki yapabilmek olanağına sahip olmasını sağlayacak hükümler Anayasa'ya aykırıdır.

Yukarıda belirtildiği üzere, 1750 sayılı Yasaya göre, Türk Üniversitelerinin bir kısmı kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetilmek olanağından yoksun bırakılmışlardır. Gerçekten de adı geçen Yasanın 82/2 ve 83. maddeleri Atatürk, Boğaziçi, Karadeniz Teknik ve Orta Doğu Teknik Üniversitelerinin özel kanunlarının hükümlerini saklı tutmuş, yani 1750 sayılı Yasanın adı geçen üniversitelere uygulanması kendi özel kanunları ile sınırlandırılmıştır.

Yukarıda anılan özel yasalarla "öngörülen düzende Anayasa'nın değişik 120. maddesinde belirtilen üniversitelerin özerkliği sahip kamu tüzel kişileri olması ve devletin

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

gözetim ve denetimi altında, kendilerince seçilen organları eliyle yönetilmesi" ilkelerinin yeri yoktur. (Anayasa Mahkemesi Kararı: E. 72/35, K. 72/62).

Bu durum karşısında, bilimsel ve idarî özerklikle donatılmış olan üniversitelerin en yüksek organı olan üniversitelerarası kurulun çalışmasına, yürütme organı tarafından atanmış rektörlerin ve adı geçen üniversiteler temsilcilerinin katılıp katılmayacağı, daha doğrusu böyle bir katılmayı öngören hükmün Anayasa'ya uygun olup olmayacağını saptamak gerekecektir.

Daha önce belirtildiği gibi, Üniversitelerarası Kurul, Üniversiteler üzerinde doğrudan doğruya yönetim yetkisine sahip bir kuruluştur. Bu kurulun vereceği kararlar üniversitelerin ve onların öğretim üye ve yardımcılarının çalışmaları üzerinde büyük etkiler yapacak niteliktedir.

Üniversitelerin kendilerince seçilecek organlar eliyle yönetilmesi ilkesinin kurulması için, bu Kurulun çalışmalarında siyasal iktidarların doğrudan doğruya veya dolayısıyla etkisi olmaması gerekir.

Millî Eğitim Bakanlığı veya Bakanlar Kurulunun seçtiği yöneticiler tarafından yönetilen, başka deyimle siyasal iktidarların etkisi altında bulunan, kuruluşların temsilcilerinin Üniversitelerarası Kurula üye olarak katılması üniversitelerin yönetimi üzerinde yürütme organının etki yapmasına yol açacaktır.

Diğer taraftan sözü edilen Üniversite temsilcilerinin Üniversitelerarası Kurula katılması, bu üniversiteler lehine özerk üniversiteler aleyhine bir eşitsizlik yaratmaktadır. Gerçekten de 1750 sayılı Yasaya tamamen tabi olmayan üniversiteler, bu yasaya tamamen tabi üniversitelerin yönetimine ait konularda oy sahibi olacaklar, etki yapacaklar lâkin özerk üniversiteler diğer üniversitelerin yönetimlerinde etkili olamayacaklardır. Örneğin yeni üniversitelere yardımın esasları 46. maddeye göre düzenlenirken, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin temsilcileri söz sahibi olacaklar ve bu yolda verilecek kararlara katılacaklar, lâkin bu karar adı geçen Üniversiteye uygulanmayacaktır. Adı geçen üniversite; yeni üniversitelere yardım işini kendi organlarının kararlarına göre düzenleyecektir. (1750 sayın Yasa madde 83/1).

Bu nedenlerle 1750 sayılı Kanuna Umamen tabi olmayan üniversitelerin temsilcilerinin üniversitelerarası Kurula katılması 120 nci maddenin ikinci fıkrasına aykırıdır.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 10. maddesinin birinci fıkrasındaki "Bütün üniversiteler" deyiminin iptali gerekir.

2) Yine aynı nedenlerle, Üniversitelerarası Kurulun Millî Eğitim Bakanlığı tarafından toplantıya çağrılmasını öngören hüküm de Anayasaya aykırıdır. (Anayasa Mahkemesi Kararı: E. 69/52, K. 72/21).

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 10. maddesinin altıncı fıkrasındaki "Millî Eğitim Bakanı veya" deyiminin iptali gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

Güvenlik tedbirleri ile ilgili hükümler:

1 - Zabitanın Üniversite binalarına girmesi:

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

1750 sayılı Yasanın 66. maddenin üçüncü fıkrası:

"Zabıta, suçların ve suçluların kovuşturulması için, herhangi bir davet ve izne bağlı olmaksızın, Üniversite binalarına ve eklerine her zaman girebilir. Bu takdirde giriş sebebinin niteliğine göre Üniversite Rektörlüğü veya bağımsız fakültelerin dekanlığı teşebbüsten haberdar edilebilir."

Bu hükmün gerekçesinde şöyle denilmektedir:

"Üçüncü paragraf zabitanın üniversitelerde suçların ve suçluların kovuşturulması için yapacağı teşebbüslere Üniversite özerkliğinin bir engel teşkil etmediğini ve bu teşebbüsler için özel davet veya izne gerek bulunmadığının ifadesi olarak yer almıştır."

Üniversite özerkliğinin suç ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaması düşüncesi ile zabitanın "herhangi bir davet ve izne bağlı olmaksızın, üniversite binalarına ve eklerine her zaman girebilmesi" yetkisi arasında bir ilişki kurmak zordur. Devletin yasaları, suç ve suçluların nasıl kovuşturulacağını ve özel veya resmî binalara hangi şartlar altında girileceğini saptamıştır. Hiçbir demokratik ülkede ve bu arada ülkemizde zabıtaya 1750 sayılı Yasanın 66. maddesinin üçüncü fıkrasındaki geniş yetkiyi veren bir hükme rastlamak mümkün değildir.

Özerk bir kuruluş olan Üniversitenin binalarına zabitanın girişini düzenlerken, üniversitelerin niteliği dolayısıyla özel hükümler getirilmesi düşünülebilir; ancak bu özel düzenin genel hükümlerin sağladığı güvenceleri ortadan kaldıracı nitelikte olmasını savunmak mümkün değildir. Herhangi bir tüzel kişinin, örneğin bir ticaret şirketinin veya derneğin binalarına zabıta, Anayasa'nın 16. maddesinin ve polis vazife ve selâhiyetleri hakkındaki Yasanın hükümleri çerçevesinde girebileceği halde, incelediğimiz fıkra hükümlerine göre Üniversite binalarına giriş hiç bir sınırlamaya tabi tutulmamıştır. Bu bakımdan zabıta, kendi takdirini kullanarak veya yürütme organının vereceği emirlere uyarak her vakit üniversite binalarına girebilecektir. Böylelikle, üniversite gerçek kişilerden ve diğer özel veya kamu tüzel kişilerinden daha ağır bir hükme tabi kılınmış ve kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı bir hüküm sevk edilmiştir.

Konunun, üniversite tüzel kişiliğini ilgilendiren bu yönünün yanı sıra, öğretim üye ve yardımcılarını doğrudan doğruya ve kişisel olarak ilgilendiren bir yönü daha vardır. Bilindiği üzere, Üniversite binaları içinde sadece ders okutulan salonlar ve idarî işlerin yürütüldüğü odalar bulunmaz. Bu binaların içinde, öğretim üye ve yardımcılarının çalışmalarının yürüttükleri odalar da yer alır ve bu çalışma yerlerinde öğretim üye ve yardımcılarının kişisel kitapları, mesleklerini ilgilendiren bazı araçları, çalışmalarının müsveddeleri, notları, fişleri ve sairesi, diğer bir deyimle ilgilinin özel kitaplığı bulunur. İlgililerin normal olarak kendi evlerinde bulunması gereken ancak görevlerini yerine getirebilmek için üniversite binaları içine taşıdıkları bu çalışma yerlerinin Anayasa'nın 16. maddesinin ve genel hükümlerin sağladığı güvenceden yoksun bırakan hüküm Anayasa'ya aykırıdır.

Bu bakımlardan 1750 sayılı Yasanın 66 nci maddesinin üçüncü fıkrasının iptali gerekir.

II. Elkoyma ile ilgili hükümler:

1961 Anayasasında değişiklik yapan 1488 sayılı Yasanın, Anayasa'nın 120 nci maddesine getirdiği en büyük ve önemli değişiklik hiç şüphesiz maddeye eklenen 7 nci fıkra ile gerçekleşmiştir. Bu bakımdan Bakanlar Kurulunun Üniversitenin idaresine el koymasını

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

düzenleyen hükümlerin, Anayasa'ya aykırı bölümlerini incelemeden önce, Anayasa'nın 120 nci maddesinin yedinci fıkrasının hükümleri incelemekte büyük yarar vardır. Bu hüküm şöyledir:

"Üniversitelerle onlara bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarınca giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulu, ilgili üniversitelerin veya bu üniversiteye bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyar ve bu kararını hemen Büyük Millet Meclisinin Birleşik Toplantısının onamasına sunar. Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulama usulleri ile süresi ve devamınca Bakanlar Kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamı kanunla düzenlenir."

Bu hükmün gerekçesi ise şöyledir:

"Organları, öğretim üyeleri ve öğrencileri ile birlikte üniversitelerin, tam bir sorumluluk duygusu ve dayanışma ile, hürriyet ve teminat içinde öğrenime ve öğretime devam etmeleri hem zorunlu, hem de gereklidir. Bütün iyi niyet ve çabalara rağmen bu sağlanamadığı takdirde ise, olağanüstü tedbirlere başvurmak zorunluğundan ortaya çıkar."

"Bu düşüncelerle maddeye yeni bir fıkra eklenmiştir." Öğrenim ve öğretim hürriyetinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin Üniversite organlarınca giderilmemesi" halinde Bakanlar Kurulu, o üniversitenin veya bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyacak ve bu kararını hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunacaktır. Bu konu Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birleşik toplantısında görüşülüp karara bağlanacaktır. "Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulama usulleri ile süresi ve devamınca Bakanlar Kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamı" kanunla düzenlenecektir."

Anayasa Mahkemesi, E. 71/40, K. 71/82 sayılı kararında şu açıklamayı yapmıştır.

"Şurası dikkate değer ki Anayasa'nın değişik 120. maddesinin son fıkrasında öngördüğü olağanüstü durumlarda Bakanlar Kurulunun yönetime el koymasına izin vermesinin ereği dahi yalnızca, öğrenim ve öğretimin özgürlük ve güvence içinde, çağdaş bilimin nesnel ölçüleri uyarınca gerçekleşmesini sağlamaktır."

Anayasa Mahkemesi başka bir kararında (E. 69/52. K. 72/21) Anayasanın 120. maddesinde yapılan değişikliğin ereğini şu şekilde açıklamaktadır:

"Üniversite özerkliğinin yanlış anlaşılması veya kötüye kullanılması yüzünden öğrenim ve öğretimin özgürlük ve güvence içinde, çağdaş bilimin nesnel ölçülerine göre yürütülmesi ilkelerinden sapmalarını önlemek."

Yukarıda aktarılan metinlerin incelenmesinden şu sonuçları çıkarmak mümkündür.

1 - Elkoyma kararı

a) Üniversitede öğrenim ve öğretim hürriyetinin tehlikeye düşmesi ve

b) Bu tehlikenin üniversite organlarınca giderilmemesi halinde verilebilecektir.

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

2 - Elkoyma halinde Bakanlar Kuruluna verilecek yetkiler, 120. maddeye 7. fıkranın eklenmesinde güdülen ereğe başka bir deyimle, öğrenim ve öğretim hürriyetlerini, içine düşükleri tehlikeden kurtarma ereğine, aşamıyacaktır.

Anayasa'nın 120. maddesinin son fıkrasının metninden ve gerekçesinden anlaşılacağına göre, elkoyma kararı "Tehlikenin üniversite organlarıncı giderilmemesi" yani Öğretim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesine rağmen üniversite organlarının hareketsiz kalması, tehlikeyi gidermemesi, başka deyimle Yasanın 66, 67 ve 68 inci maddelerindeki tedbirleri almaması halinde ve "Üniversite özerkliğinin yanlış anlaşılmasından" doğacak sakıncaları önlemek üzere alınabilecektir. Zira öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin içine düşükü tehlike 66, 68. maddelerdeki tedbirlerin uygulanmasına, yani 68. maddenin ikinci fıkrasına göre bir yıl süre ile kapatılmasına ve kapatılmış Üniversitenin binalarının güvenlik kuvvetlerinin muhafazasına terk edilmesine rağmen üniversitede, öğrenim ve hürriyetleri, içine düşükleri tehlikeden kurtulamıyorsa, memleket büyük bir bunalım içine düşmüş ve durum Bakanlar Kurulunun Üniversite yönetimine elkoyması ile çözümlenemeyecek hale gelmiş demektir. Bu nedenlerledir ki Anayasa'nın 120. maddesinin son fıkrası, tehlikenin Üniversite makamlarıncı "giderilememesinden" değil "giderilmemesinden" söz etmektedir.

Bu duruma göre, elkoyma halinde Bakanlar Kuruluna tanınan yetkiler, Üniversite organlarına verilmiş, fakat bu organlarca kullanılmayan yetkilerin kullanılmasını sağlamaya yönelmelidir.

Şimdi bu genel açıklamaların ışığı altında 1750 sayılı Kanunun konu ile ilgili maddelerini inceleyebiliriz.

1 - 1750 sayılı Yasanın 69 uncu maddesinin ikinci fıkrası:

"Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden herhangi birisinin insan hak ve hürriyetini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din, ve mezhep ayırımına dayanarak nitelikleri Anayasa'da belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdiyle kullanılması; hallerinde Bakanlar Kurulu, ilgili Üniversitenin veya bu Üniversiteye bağlı kuruluş ve kurumların veya bir Üniversiteye bağk olmayan Fakültenin idaresine belli bir süre ile el koyabilir. Elkoyma kararı Resmî Gazete'de yayımlanır. Yayınlanmayı müteakip 48 saat içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının onanımına sunulur. Elkoyma süresi iki ayı geçmez."

a) Bu fıkranın "Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden" sözcükleri ile başlayıp "Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile 'kullanılması'" sözcükleri ile biten bölümü okunduğunda görülüyor ki, Üniversite yönetimine el koyma sebebi olarak saptanmış olan eylemlerin kimin tarafından, nerede ve hangi şartlar altında yapıldığı taktirde el koymaya yol açacağı belirtilmemiştir. Diğer taraftan bu eylemlerin Üniversite mensupları ile ilgili olup olmadığı, bu eylemlerin üniversitelerdeki öğretim ve öğrenim hayatına etki yapıp yapmadığı ve bu eylemlerin öğrenim ve öğretim hürriyetlerini tehlikeye düşürüp düşürmediği de önemli değildir. Biraz abartılmış bir örnek vermek gerekirse, denilebilir ki bir kişinin basın hürriyetini Cumhuriyeti ortadan kaldırmak üzere kötüye kullanması sonucunda Bakanlar Kurulu, incelediğimiz hüküm gereğince Üniversite İdaresine el koyabilecektir.

Bu hüküm, Anayasa'nın 120. maddesinin değiştirilmesi ve bu maddeye yedinci fıkranın eklenmesi ile varılmak istenen ereğin çok dışına taşmış ve üniversiteleri daimî bir baskı altında

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

tutmaya yönelmiş bir hükümdür. Böyle bir hüküm yürürlükte kaldığı sürece, üniversitelerde öğrenim ve öğretimin "hürriyet ve teminat içinde" yürütüleceği düşünülemez.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 69. maddesinin ikinci fıkrasındaki "Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden herhangi birisinin, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrımına dayanarak nitelikleri Anayasa'da belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdıyle kullanılması" ibaresinin iptali gerekir.

b) Aynı fıkra, Bakanlar Kurulu elkoyma kararı verdikten sonra yapılacak işlemi şu şekilde hükme bağlanmıştır.

Elkoyma kararı Resmi Gazete de yayımlanır. Yayımlanmayı müteakip 48 saat içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birleşik Toplantısının onanımına sunulur.

Anayasanın 120. maddesinin son fıkrası ise, elkoyma kararının hemen Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının onamına sunulacağı hükme bağlanmıştır.

İki hüküm karşılaştırıldığı vakit Anayasa'nın "hemen" yapılmasını emrettiği onaya sunma işleminin, Kanunda Resmi Gazete'de yayımlanmadan sonraya bırakıldığı görülür.

Bilindiği üzere, Kanun, kararname, yönetmelik ve sairinin tekemmül etmesiyle yayımlanması arasında, duruma göre az veya çok, bir süre geçer. Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın sözü edilen hükmü Anayasa'nın 120. maddesinin yedinci fıkrası hükmüne aykırıdır.

Bu nedenle 1750 sayılı Yasanın 69. maddesinin ikinci fıkrasındaki "yayımlanmayı müteakip 48 saat içinde" deyiminin iptali gerekir.

2 - 1750 sayılı Yasanın 70. maddesi:

Anayasa'nın 120. maddesine getirilen değişiklikte, "Devletin temel ilkelerinden olan üniversite özerkliğini" ortadan kaldırmak veya dolaylı işleme hale getirmek düşünülmemiştir. Bu bakımdan elkoyma halinde Bakanlar Kuruluna tanınacak yetkilerin, üniversite öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin içine düştüğü tehlikeyi ortadan kaldırma ve öğrenimin ve öğretimin Anayasa'nın 120. maddesinin beşinci fıkrasında öngördüğü biçimde, yani "hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesini" sağlamaya yönelmiş olması gerekir. Bu ereklere aşan veya bunlardan değişik ereklere yönelmiş her kural Anayasa'ya aykırı olur.

Halbuki 70. madde ile Bakanlar Kuruluna tanınan yetkilerin bir kısmı yukarıda açıklanan ereği aşan ve üniversitelerle Öğretim üyelerini, normal dönemlerde bile, baskı altında tutar niteliktedir. 70. maddenin bu nitelikte olan hükümleri şunlardır:

A) Birinci fıkranın (a) bendine göre Bakanlar Kurulu:

"Üniversite ve bağlı kurum organlarında veya üniversiteye bağlı olmayan fakülterde görevli bulunanların tümünün veya bir kısmının yönetim görevlerine son vermek, yönetim görevlerine son verilenlerin yenilerini seçmek" yetkisine sahiptir.

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

Bakanlar kurulu, bu hükme göre, üniversitenin rektöründen başlayıp bütün yönetim görevine sahip öğretim üyelerinin "yönetim görev" lerine son verebilecektir. Bu şekilde görevlerine son verilenlerin, elkoymayı gerektiren olaylara veya bu olayların önlenmemesi hali ile ilgili olup olmamalarının önemi yoktur. Başka bir deyimle, Bakanlar kurulu, dilediği daha doğrusu yönetim görevinde kalmasını istemediği rektörü, dekanı, senato veya yönetim kurulu üyesini bu görevden uzaklaştırabilecek ve bu işi yaparken kanunla çizilmiş bir sınıra rastlanmayacaktır.

Bakanlar Kurulu, bu tedbiri aldıktan sonra, yönetim görevlerine son verilenlerin yerine yenilerini seçecektir. Kanun, Bakanlar Kurulunca seçilecek yöneticilerin nitelikleri hakkında hiçbir sınırlama, niteleme getirmemiştir. Bu bakımdan, Bakanlar Kurulunca seçilecek yöneticilerin üniversite dışından gelmeleri tehlikesi mevcuttur.

Üniversite yöneticilerinin görevlerine son verme ve yenilerini seçme yetkisinin üniversitelerin kendi kendilerini yönetme hakları ile bağdaştırılması mümkün değildir ve elkoyma halinde özerkliğin ortadan kalkacağını gösteren bir Anayasa hükmü de yoktur. Anayasa'nın 120. maddesinin üçüncü fıkrasında, aynı maddenin son fıkrasına yollamaya benzer bir yollama, Anayasa'nın 120. maddesinin ikinci fıkrasında yer almamıştır. Binaenaleyh elkoyma halinde alınacak tedbirlerin üniversiteleri, kendi organlarını seçmek hakkından yoksun bırakmaması, sadece 120. maddenin değişikliği ile öngörülen "öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin" tehlikeden kurtarılmasına yönelmesi gerekir. Aksi halde, 1750 sayılı Yasanın 70. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde olduğu gibi elkoyma halinde, hiçbir sınırlama ve niteleme belirtmeden, Bakanlar Kuruluna üniversite organlarında dilediği değişikliği yapmak yetkisini verirse, üniversitede yönetim görevi almış olan öğretim üyeleri daimî bir baskı altında bırakılmış olacaklardır. Gerçekten de, Yasanın 69. maddesinin yazılış şekline göre, ne vakit ve ne sebeple verileceği belli olmayan bir elkoyma kararından sonra kanunî hiçbir sınırlama olmaksızın yönetim görevlerinden uzaklaştırılabileceklerini gözönünde tutmak zorunluğunda olacak rektör, dekan ve diğer yöneticilerin görevlerini hürriyet ve teminat içinde yürütebileceklerini düşünmek bile mümkün değildir. Hal böyle olunca, elkoyma hali dışında, yani üniversitelerin normal çalışma dönemlerinde bile, hiç kesintisiz olarak siyasal iktidar tarafından yönetim görevlerinden uzaklaştırma tehdidi altında bulundurulmuş üniversite organlarının özerk bir kuruluşun organları olarak çalışmasını beklemek mümkün değildir.

Bu bakımdan, 70. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi Anayasa'nın 120. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına ve yedinci fıkranın kabulü ile güdülen ereğe aykırıdır.

Bu nedenle 1750 sayılı Yasanın 70. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin tümünün iptali gerekir.

B) Birinci fıkranın (b) bendine göre;

"Elkoymayı gerektiren durumun doğmasına sebep olanların tespiti, bunlar veya failleri hakkında gerekli disiplin ve ceza kovuşturmasını yaptırmak" Bakanlar Kurulunun yetkileri içindedir.

Bu hüküm de, elkoyma halinde üniversite özerkliğinin ve üniversite kanununun hükümlerinin tadile uğradığı yanlış kanısı ile hazırlanmıştır.

"Anayasa'nın 120. maddesinin yedinci fıkrasının öğrenim ve öğretim hürriyetlerini tehlikeden kurtarma" ereğini aşır Bakanlar Kurulunun 120. maddenin hükümleri ve

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

Üniversiteler Kanununun kurulları yokmuşçasına hareket etme imkânı veren hükümler Anayasa'ya aykırı olacaktır.

Bu bakımdan, Bakanlar Kuruluna verilmiş olan, "Disiplin ve ceza kovuşturması yaptırmak" yetkisi Anayasa'ya aykırıdır.

Bu nedenle 1750 sayılı Yasanın 70. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin tümünün iptali gerekir.

C) Birinci fıkranın (c) bendine göre: Bakanlar Kuruluna elkoyma halinde,

"Üniversite ve bağlı kuruluşlarında görevli kişilerden gerekli görülenleri kovuşturma sonuçlanıncaya ve kovuşturma sonucunun gerekli kıldığı hallerde kesin sonuç alınıncaya kadar görevlerinden uzaklaştırmak" yetkisi vermiştir.

Bilindiği üzere Anayasa'nın 120. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesi, üniversite öğretim üye ve yardımcılarının üniversite dışı makamlarca görevlerinden uzaklaştırılmıyacağı kuralına bir istisna getirmiş ve elkoyma halinde bu kurala aykırı tasarruflarda bulunma olanağının Bakanlar Kuruluna tanıyabileceğini hükme bağlamıştır.

Ancak, bu hükmün, Bakanlar Kuruluna dilediği öğretim üye ve yardımcısını görevden uzaklaştırmak yetkisini verdiğini savunmak mümkün değildir. Çünkü, Anayasa'nın 120. maddesinin son fıkrasının bütün uygulamasında olduğu gibi, burada da sözü edilen fıkranın ereğinden ayrılmamak gerekir. Başka bir deyimle, Bakanlar Kuruluna verilecek olan öğretim üye ve yardımcısını görevden uzaklaştırma yetkisinin "tehlikeye düşmüş olan öğrenim ve öğretim hürriyetlerini bu tehlikeden kurtarmağa" yönelmiş olduğunu gösterecek hükümler getirmek gerekir.

Halbuki 70. maddenin birinci fıkrasının (c) bendi, hiçbir sınırlama ve niteleme getirmeksizin, "gerekli görülenlerin" görevlerinden uzaklaştırılacağını hükme bağlamıştır. Bu halin sonucu olarak elkoyma kararı verildiği zaman Bakanlar Kurulu, elkoymayı gerektiren olaylarla hiç ilgisi olmayan, lâkin siyasal iktidarca, "gerekli görülen", diğer bir deyimle, siyasal iktidarın hoşlanmadığı bütün Öğretim üye ve yardımcıları hakkında görevden uzaklaştırma kararı verebilecektir. Bu tür bir uygulamaya elverişli bir hükmün Anayasa'ya uygunluğunu savunmak mümkün değildir.

Bu uzaklaştırmanın geçici nitelikte olması da durumda bir değişiklik yaratmayacaktır. Zira, söz konusu (c) bendi gereğince verilecek görevden uzaklaştırma karar, 70. maddenin ikinci fıkrası hükmü gereğince "elkoyma halinin kaldırılmasından sonra kesin bir yargı kararı alınmadıkça" yani, ilgili "suçsuzluğunu" ispat etmedikçe yürürlükte kalacaktır. Böylelikle, incelediğimiz hükümle demokratik düzenin tartışma kabul etmez ilkelerinden olan "suçsuzluk karinesi", "suçluluk karinesi" haline dönüştürülmüştür.

Üniversite Öğretim üyeleri ve yardımcıları, incelediğimiz hüküm, (ve 70. maddenin ikinci fıkrası) nedeniyle üniversite normal çalışma düzeni içinde olduğu vakit dahi daimî bir baskı, bir tehdit altında bulunacaklardır. 70. maddenin birinci fıkrasının (a) bendine ilişkin açıklamalarda belirtildiği gibi, ne vakit, hangi nedenlerle ve hangi siyasal iktidar devrinde meydana geleceği bilinmeyen bir elkoyma halinde, zamanın siyasal iktidarı tarafından görülecek lüzum üzerine görevinden uzaklaştırılıp suçsuzluğunu ispata zorlayabilecek ve görevden uzak bulunduğu dönem içinde kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayamayacak

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

duruma düşecek olan bir öğretim üyesi veya yardımcısının, Anayasa'nın 120. maddesinin dördüncü fıkrasının öngördüğü gibi serbestçe araştırma ve yayım yapabileceğini ve öğretim görevlerini hürriyet ve teminat içinde yürütüleceğini düşünmek mümkün değildir. Bu bakımdan 70. maddenin birinci fıkrasının (c) bendi üniversitelerin bilimsel özerkliğine, öğretim üyelerinin akademik hürriyetlerine ve eğitim ve öğretim hürriyetlerini güvence altına almış olan Anayasa'nın 21. maddesine aykırıdır.

Bu nedenle 1750 sayılı Yasanın 70. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin tümünün iptali gerekir.

D) 70. maddenin ikinci fıkrası:

"Elkoyma halinin kaldırılmasından sonra, kesin bir yargı kararı alınmadıkça Bakanlar Kurulunun (b) ve (c) bentlerine göre almış bulunduğu kararlar yürürlükte kalır."

Bu hüküm, yukarıda açıklandığı üzere, Anayasa'nın 120. maddesinin son fıkrası ile güdülen ereği aşmakta ve üniversite öğretim ve yardımcılarını daimi bir baskı altına sokmaktadır.

Diğer taraftan Anayasa'nın 120. maddesinin yedinci fıkrası, Bakanlar Kuruluna elkoymanın "devammca" tanınacak yetkilerden söz ettiği halde, 70. maddenin ikinci fıkra hükmü, bu yetkinin etkilerini elkoyma halinin sona ermesinden sonra da sürdürmektedir. Bu hal Anayasa'nın 120. maddesinin son fıkrasına aykırıdır.

Nihayet, aynı hükmün yazılış tarzı, ilgilinin idari yargı yoluna başvurma hakkını sınırlayıcı nitelikte olduğu gibi, idarenin her türlü işlem ve eylemine karşı yargı yoluna başvurulabileceği yolundaki anayasal kurala da aykırıdır. Zira, ilgili elkoyma halinin kaldırılmasından önce kesin bir yargı kararı almış olsa bile hakkında uygulanacak hüküm ortadan kalkmayacaktır. Diğer taraftan, yürütmeyi durdurma kararının, incelediğimiz hüküm karşısında, ne derece etkili olacağı da tereddütlere yol açacak niteliktedir. Zira yasa, "elkoyma halinin kaldırılmasından sonra" alınacak karardan söz etmektedir.

Bu nedenlerle 1750 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasının iptali gerekir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Diğer hükümler

1 - 1750 sayılı Yasanın 3. maddesinin (b) bendi:

"Öğrencilerini, bilim anlayışı kuvvetli, millî tarih şuuruna sahip, vatanına, örf ve adetlerine bağlı, milliyetçi ve sağlam düşünceli aydınlar ve yüksek Öğrenime dayanan mesleklerde türlü bilim ve uzmanlık kolları için iyi hazırlanmış bilgi ve tecrübe sahibi, sağlam karakterli vatandaşlar olarak yetiştirmek."

Bu hükümdeki "örf ve adetlerine bağlı" deyimini Anayasa'mızın Cumhuriyetin niteliklerini saptayan 2. maddesine ve o madde delâleti ile başlangıç kısmının dördüncü fıkrasına ve öğretim niteliklerini saptayan 21/4 ve 120/5. maddelerinin hükümlerine aykırıdır.

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

Toplumlar sosyolojik açıdan devamlı bir gelişim içindedir. Örf ve âdetler ise belli bir dönemdeki bir anlayışın, bir değer yargısının ifadesidir. Öğretim ve eğitimde örf ve adetlere bağlı kalarak çağdaş değer yargılarını takip etmeye imkân yoktur.

Ayrıca Örf ve adetlerin yurt çapında geçerli olmaktan çok bölgesel özellikler taşıdıkları, çağdaş uygarlık verilerine ve hukuk anlayışına aykırı düşen davranış kalıpları oldukları da bir gerçektir.

Bu bakımlardan 1750 sayılı Yasa'nın 3 üncü maddesinin (b) bendi ile üniversitelerimize verilmiş olan "öğrencilerini örf ve adetlerine bağlı" vatandaşlar olarak yetiştirmek görevi Cumhuriyetin niteliklerini saptayan anayasal ilkelere olduğu kadar eğitimin niteliklerini saptayan 21/4 ve 120/5 te belirtilen Anayasa buyruklarına da aykırıdır.

Gerçekten, Anayasa'nın 2. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti, diğer nitelikleri arasında "Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan" bir Devlettir. Bu temel ilkeler arasında "Atatürk devrimlerine bağlılık" ilkesi de vardır. "Atatürk devrimlerine bağlılık", 1961 Anayasası ile hükme bağlanmadan önce ve Türkiye Cumhuriyetinin temel dayanağı idi. Anayasa Koyucu, belirtilen bazı tehlikeler nedeni ile "Atatürk devrimlerine bağlılığı" bir ilke olarak Anayasa'ya 'koymuş ve yine bu nedenle "Devrim Kanunları" Anayasa güvencesi altına konulmuştur. Yine aynı nedenle elli yıldan beri çıkarılmış çeşitli yasalarla ve onların uygulanması ile Türk çocuklarının, gençlerinin ve yetişkinlerin Atatürk devrimlerine bağlı vatandaşlar olması için çaba sarfedilmiştir ve edilmektedir. Örf ve adet ise, bilindiği üzere, yüzyıllar boyu kuşaklardan kuşaklara geçen belli sosyal davranış kurallarının bütünüdür ve niteliklerini den birisi "aklî olmayıp naklî olmasıdır." Anayasa'nın 2. maddesinin gerekçesinde, lâiklik ilkesi açıklanırken, "Türkiye Cumhuriyeti ..... hukukun aklî olmayan naklî kaynaklarının tesiri altında bulunmasını reddeder." denilmiştir.

Örf ve âdetlere bağlılık ile Atatürk devriminin ilkelerine bağlılığı bağdaştırmak mümkün değildir. Çünkü Atatürk devrimi herşeyden önce akılcıdır ve çağdaş uygarlık düzeyine ancak akılcılık yolu ile varılacağına inanır. Anayasa Mahkemesi de bir kararında "çağdaş batı uygarlığının ve Atatürk ilkelerinin gereği her işte ve işlemde aklın ve müsbet bilimin kılavuz olmasıdır" demiştir. (E. 69/52, K. 72/2).

Anayasanın 21. maddesinin dördüncü fıkrası, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmayacağını; 120. maddenin beşinci fıkrası ise Öğrenim ve öğretimin çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesini âmirdir.

Devletimizin temelinde bulunan Atatürk ilkeleri ve Anayasa'nın zikredilen hükümleri ve Anayasa Mahkemesinin aktarılan görüşü ile de kanıtlandığı üzere, üniversitelere verilen "örf ve adetlerine bağlı vatandaşlar yetiştirmek görevi" Anayasa'ya aykırıdır. Bu nedenle 1750 sayılı yasa'nın 3. maddesinin (b) bendindeki "Örf ve adetlerine bağlı" ibaresinin iptali gerekir.

2 - 1750 sayılı Yasanın 29. maddesi:

"Asistanlığa tayin edilebilmek için Devlet hizmetine girmede aranan genel şartlardan başka aşağıdaki şartlar gereklidir:

a) Görev alacağı bilim dalında doktora veya tıpta uzmanlık diploması almış olmak.

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

ç) Öğrenciliğinde 64. maddenin birinci paragrafında bildirilen sebeplerle disiplin cezası almamış olmak,

İnsan hak ve hürriyetlerinin veya Türk Devletinin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak; nitelikleri Anayasa'da belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak için her ne suretle olursa olsun gösteri ve propaganda yapmamış veya anarşik hareketlere katılmamış olduğu hususunda Üniversite yönetim kurulunca karar verilmiş olmak,

A) Asistanlık bilindiği üzere, Üniversite öğretim üyeliği mesleğinin kaynağını teşkil eder. Nitekim Türk üniversitelerinin bu günkü öğretim kadrolarında görev almış bulunan profesör ve doçentlerinin, tamamı denebilecek kadar büyük bir kısmı Devlet hizmetinde asistan olarak başlamış ve bunların yine tamamı denebilecek kadar, büyük bir kısmı doktora veya tıpta uzmanlık diplomalarını üniversitede asistanlık görevini yerine getirirken kazanmışlardır.

29 uncu maddenin (a) bendinde ise, asistan olacaklar için, diğer şartlar yanında "Görev alacakları bilim dalında doktora veya tıpta uzmanlık diploması almak" şartı getirilmektedir.

Bilindiği üzere, doktora veya tıpta uzmanlık diploması yıllarca süren bir çalışmadan sonra kazanılmaktadır. Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, pek az sayıda kişinin lisans diploması aldıktan sonra dört, beş yıl süre ile öğrenci statüsünü sürdürebilmesine imkân vermektedir. Gerçekten de ancak, ortanın oldukça üstünde mali olanaklara sahip bulunanlar, bu Hsansonrası öğretimin masraflarına dayanabilirler ve "tüketici" durumlarını sürdürebilirler. Hal böyle olunca 29 uncu maddenin (a) bendi gereğince, sadece varlıklı ailelerin çocuklarının asistanlığa tayin edilebilmeleri gibi eşitlik ilkesini zedeleyici bir durum ortaya çıkacaktır.

Yasanın 32. maddesinin doktora öğrencilerinin yararlanabilecekleri hükme bağlanmış olan yardımlar, sözü geçen eşitsizliği ortadan kaldırmaya yeterli değildir. Zira doktora öğrenciliği için gerekli sınavları kazananların bu yardımlardan yararlanabilmesi, doğal olarak, yürütmenin takdiri, bütçe ve kadro imkânları ile sınırlı olacak, bu yüzden doktora öğrencisi olabilme yeteneği sözü edilen sınavla saptanmış bazı öğrenciler, doktora çalışmalarına devam edememe durumuna düşecekler ve böylelikle üniversite asistanlığına atanabilme olanağından yoksun kalacaklardır. Buna karşılık 32 nci maddede sözkonusu sınavı kazanmış ve yeterli malî güce sahip kişiler veya kişilerin çocukları doktora çalışmalarını, bütçe ve kadro olanaklarından etkilenmeksizin, yürütebilecekler ve dolayısıyla sırf malî olanakları yeterli olduğu için asistan olabilme imkânına sahip olacaklardır.

Anayasa Mahkemesi çeşitli kararlarında "Eşitlik ilkesi gereğince benzer durumlarda bulunan kişilerin benzer hukuk kuralları ile bağlı tutulmaları" lüzumunu belirtmiştir. (E, 68/9, K. 68/67, E. 68/12, K.68/65 E. 72/14, K. 72/34). Getirilen hükümle aynı lisans diplomasına sahip olan yanı benzer hukuki durumda bulunan, iki kişiden birisi malî durumunun müsait olmaması nedeniyle doktora çalışması yapma ve dolayısıyla asistanlığa atanma olanağından yoksun bırakılmaktadır.

Yasama organının belli kamu görevlerine atanacak kişilerin niteliklerini kanunla saptamasının Anayasa'ya aykırı tarafı olmadığı savunulabilir. Ancak, üniversite öğretim üye ve yardımcılarının niteliklerinin kendilerince saptanması, onların idarî olduğu kadar bilimsel özerkliklerinin de gereğidir. Nitekim Anayasa Mahkemesinin E. 65/32 ve K. 66/3 sayılı kararında üniversitelerin.

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

"Kendi öğretim üyeleri ile yardımcılarının görevlerini, bu görevlerin gerektirdiği nitelikleri kendisi tespit edebilmeli..... Yukarıda belirtilen hususlardan kanun konusu olanlar, doğrudan doğruya üniversite tarafından hazırlanarak, başkaca bir idare kademesinin tasvip ve tasdikine muhtaç olmadan Hükümet vasıtası ile yasama organına sunulabilmelidir."

denilmiştir.

Ankara, Ege, Hacettepe, İstanbul ve İstanbul Teknik Üniversitelerince müştereken hazırlanmış olan "Üniversiteler Kanun Tasarısının" da asistanlığa tayin edilebilmek için lisans diploması yeterli görülmüştür.

Ankara Üniversitesi Senatosunun 27/1/1973 günlü kararında aynı görüş:

Üniversite Öğretim üyeliğinin kaynağında asistanlık müessesesi vardır. Bu müessese Türk üniversitelerinin gelişmesinde çok önemli bir rol oynamış, öğretim üyelerinin baştan itibaren akademik bir disiplin içinde yetişmelerini sağlamıştır. Tasarıda olduğu gibi, asistanlığın doktora sonra başlatılması ondan önceki dönemin bazı yan tedbirlerle karşılanmağa çalışılması, Türkiye'nin şartları içerisinde öğretim üyesi yetiştirilmesinde ciddi zorluklar yaratacak niteliktedir" gerekçesi ile savunulmuştur.

Diğer taraftan asistan olacakların doktora veya tıpta uzmanlık diplomasına sahip olmalarını gerektirecek bilimsel hiçbir zorunluk olmadığı gibi, böyle bir hükmün getirilmesinde "ne kamu yararına bir durum, ne haklı bir neden" vardır.

Bu bakımlardan, 29 uncu maddenin (a) bendi, üniversitelerin idarî ve bilimsel özerkliklerinin doğal sonucu olan "öğretim üye ve yardımcılarının niteliklerini kendisinin saptayabilmesi" ilkesini bilimsel gereklere, ülkenin gerçeklerine ve eşitlik ilkesine aykırı olarak zedelemiştir.

Yasanın doçentlik ve profesörlüğe atanmak için gerekli şartları saptamış olması yukarıda ileri sürülen savları çürütücü nitelikte değildir. Çünkü, bu hükümler, eşitliğe aykırı bir durum yaratmadığı gibi, üniversite çalışmalarının gerektirdiği bilimsel zorunluklara da uygundur. Halbuki asistanlık için durum böyle değildir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 12 ve 120. maddelerine aykırı olan 29. maddenin (a) bendinin iptali gerekir.

B) (ç) bendi: Disiplin cezası almış veya bazı eylemlere katılmış olanların üniversitelere asistan olamayacağını hükme bağlamıştır.

Hükümet tasarısında, böyle bir hüküm yoktur. Millî Eğitim Komisyonu tasarıya (ç) bendinin birinci fıkrasını ve ikinci fıkraya olarak "Komünizmle ilgili bir fiil ve harekete ismi karışmamış olmak" hükmünü eklemiştir.

Bütçe plân komisyonu çalışmaları sırasında, yukarıdaki metindeki "Komünizmle ilgili herhangi bir fiil ve harekete ismi karışmamış olmak" ibaresi çıkarılmış ve yerine yukarıda "(ç) bendinin ikinci fıkrası" olarak kanunlaşan metin konulmuştur.

Bir kişinin öğrenciliği sırasında aldığı disiplin cezasının, asistanlık kademesinden geçmeden üniversite öğretim üyeliğine, akademilerde asistanlığa, öğretmenliğe veya herhangi

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

bir Devlet memuriyetine atanmasına, Parlamento üyeliğine seçilmesine veya devletin daha yüksek makamlarını işgal etmesine engel teşkil etmezken, bu durumun üniversite asistanlığına atanmayı engellemesini makul gösterecek bir sebep bulmak mümkün değildir. Bu hükümle kişi bir fiilden dolayı iki defa cezalandırılmakta ve asistan olmak isteyen kişi ile diğer herhangi bir kamu görevine girmek isteyecek kişi arasındaki eşitlik, asistan olmak isteyen kişi aleyhine zedelenmektedir.

Aynı durum, hakkında disiplin cezası verilmemiş, hatta disiplin kovuşturması yapılmamış kişileri öngören 29 uncu maddenin (ç) bendinin ikinci fıkrası dolayısı ile de ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenlerle Yasanın 29. maddesinin (ç) bendinin tümünün iptali gerekir.

3 - 1750 sayılı Yasanın 57. maddesi:

"Öğretim üye ve yardımcılarının ders kitapları ve teksirleri ilgili üniversiteler, fakülteler ve yüksek okullarca bastırılır ve öğrencilere maliyetlerini asmayacak fiatla satılır. Ders aracı olarak kullanılan kitap ve teksirleri öğretim üye ve yardımcıları kendi hesaplarına bastıramazlar. Bu konuda uygulanacak esaslar ve ödenecek telif hakları üniversitelerarası kurulca hazırlanacak ayrı bir yönetmelikle belirtilir.

İki yıl içinde üniversite ve öğretim birimleri tarafından bastırılmayan kitapları öğretim üyeleri kendileri bastırabilir. Bu takdirde üniversite yönetim kurulu kitabın fiyatını, maliyetinden aşağı olmamak üzere tesbit eder.

Bu maddenin maksadının Öğrencilere ucuz kitab sağlamak olduğu açıktır; Bu görüşü paylaşmamak ve ders kitaplarının üniversitelerce bastırılması zorunluğunu getiren hükmü benimsemek mümkün değildir. Ancak maddenin ikinci fıkrasına göre, bir ders kitabı, yazar tarafından yetkili makamlara verildikten sonra iki yıl süre ile basılmadan kalabilecek ve yinede Üniversitece bastırılmazsa ancak o vakit yazarı tarafından bastırılabilir. Bu iki yıl içinde kitaptaki bilgiler yeni yayınlar dolayısıyla eskiyecek ve öğrenciler bu süre içinde ketapsız kalacaktır.

Diğer taraftan bazı ders kitaplarının öğrenci olmayanlarca satın alındığını unutmamak gerekir. Yazarın bu okuyucularına satacağı kiptapların üniversitece bastırılmasının gereği yoktur.

Nihayet, bir öğretim üyesinin yayımlarını ders aracı olan ve olmayan diye ayırmağa da imkan yoktur; onun her yayını çeşitli seviyelerdeki öğrencileri için ders aracı olarak kullanılabilir.

Yasama organının öğrencilere ucuz kitab sağlamak gibi yerinde bir amaca varmak için hüküm getirirken hizmeti aksatıcı ve kişilerin Anayasa ile güvence altına alınmış hak ve hürriyetlerine aykırı hükümler getirmemesi gerekirdi.

Anayasanın 21. maddesinin birinci fıkrası "herkes bilim ve sanatı yayma hakkına sahiptir"; 24. maddenin birinci fıkrası "Kitap ve broşür yayını izne bağlı tutulamaz" ve 120. maddenin dördüncü fıkrası "üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayımda bulunabilirler" hükümlerini getirmektedir.

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

1750 sayılı Yasanın 57. maddesi Anayasa'nın 21. ve 24. maddeleri ile herkese tanınan ve 120. maddenin dördüncü fıkrası ile üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları için ayrıca hükme bağlanmış olan serbestçe yayın yahma olanağını kısıtlamaktadır.

Diğer taraftan 1750 sayılı Yasaya tabi olmayan Yüksek Öğretim Kurumlarının öğretim üyeleri ve yardımcıları, bütün yayınlarını bağlı oldukları kurumlar eliyle veya kendi hesaplarına bastırmak olanaklarına sahip olmakla devam etmektedirler. Başka deyimle, 1750 sayılı Yasanın 57. maddesi, eşitlik ilkesini de zedeleyici bir şekilde, üniversite öğretim üye ve yardımcılarının yayın yapma hürriyetlerini kısıtlamaktadır.

Bu bakımlardan 1750 sayılı Yasanın 57. maddesinin birinci fıkrasındaki "ders aracı olarak kullanılan kitap ve teksirleri öğretim üye ve yardımcıları kendi hesaplarına bastıramazlar" ve ikinci fıkrasındaki "iki yıl içinde üniversite ve öğretim birimleri tarafından bastırılmayan" deyimlerinin iptali gerekir.

4 - 1750 sayılı Yasanın 65. maddesinin yedinci fıkrası:

"Devletin ülke ve millet bütünlüğü, hür demokratik rejim nitelikleri Anayasada yazılı Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devlet güvenliği ile ilgili bulunan suçların ve suçluların kovuşturulmasında yukarıda yazılı usul uygulanmaz. Bu kovuşturmayı Cumhuriyet Savcısı bizzat yapar ve sonucuna göre yetkili mahkemede kamu davacı açar.

65 nci maddenin 1-6 ncı fıkraları, ceza kovuşturmalarında uygulanacak usulü memurların görevlerini belli bir güvence içinde yapabilmelerini sağlamak ereği ile çıkarılmış olan Memurun Muhakemat Kanununun esaslarına uygun bir biçimde düzenlemiştir. 7 nci fıkra ise, üniversite öğretim üye ve yardımcıları, bazı suçlar dolayısı ile, diğer yüksek öğretim kurumları mensuplarının ve bütün Devlet memurlarının sahip oldukları bir güvenceden yoksun bırakılmaktadır. Böylelikle kişilerin kanun önünde eşit olacakları yolundaki anayasal kurala aykırı bir durum ortaya çıkmıştır.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 65 nci maddesinin yedinci fıkrasının tümünün iptali gerekir.

5 - 175G sayılı Yasanın 73. maddesi:

Kanun bu madde ile, yüksek öğretimin paralı olması ilkesini getirmektedir.

Anayasanın 50 nci maddesinin birinci fıkrası "Halkın öğretim ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak Devletin başta gelen ödevlerindedir". hükmünü getirmiştir.

Aynı maddenin gerekçesinde ise,

"Bu maddede yalnız 1924 Anayasasının 87 nci maddesinde ifadesini bulan ilköğretim mecburiyeti değil, genel olarak, Devletin her alanda eğitimi sağlama vazifesi de en kesin bir formülle vazedilmiş bulunmaktadır.

..... Yüksek tahsil yaparak Devlete üstün hizmetler görmeyen bir imtiyaz haline geldiği cemiyetlerde tereddinin başgöstermesi kaçınılmaz bir sonuç olacaktır."

Denilmektedir.

Öğretimin her derecesinin sağlanmasının bir kamu görevi olduğu yukarıda aktarılan anayasal kural ve gerekçe ile açık olarak belirlenmiştir, Kamu hizmetlerinin görülmesi için gerekli masrafların karşılanması amacı ile Devlet tarafından ücret alınması da mutad değildir. Nitekim, Devletin ortaokul, Lise, meslek okulları ve yüksek okul ve enstitülerindeki öğrencileri bu nedenle Devlete ücret ödemezler. Bütün kamu giderlerinin olduğu gibi, Öğretimle ilgili kamu giderlerinin nasıl karşılanacağı Anayasa'nın 61 inci maddesinin birinci fıkrasında hükme bağlanmıştır: "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür". Böylelikle toplanacak meblağ, Bütçe Kanunu ile muhtelif kamu hizmetlerinin karşılanması için dağıtılır. Binaenaleyh, vatandaşın ödediği verginin bir bölümü, kendisi veya çocukları yararlınsın yararlanmasın, öğretim masraflarının karşılanmasına ayrılmış olur.

Diğer kamu hizmetlerinin görülmesi için ayrıca ücret istenmesi nasıl kabul edilemezse, yüksek öğretim yapmak isteyenlerden ayrıca ücret istenmesi de kabul edilemez. Aksi taktirde, yüksek öğretim Anayasanın 50 nci maddesinin gerekçesinde belirtildiği gibi, belli bir sınıfın imtiyazı haline gelir ki bu durum Anayasanın 12 nci maddesine aykırı olur.

Yasanın 73 ncü maddesinin birinci fıkrasına göre alınacak ücretlerle bir öğrenci fonu kurulması ve fonun "özellikle lisans ve lisans sonrası başarılı ve muhtaç öğrenciler için burslar ve diğer yardımlara tahsis" edileceği hükmü dahi, yüksek öğretimin paralı olması ilkesinin kabulü için yeterli bir sebep değildir. Zira "muhtaç" öğrencilerin herşeyden önce, saptanacak ücret ve harcı ödemesi ve ondan sonra başarılı olursa burs veya diğer yardımlardan yararlanması söz konusu olacaktır. "Muhtaç" öğrencilerin harç veya ücret ödemeyeceğini öngören bir hüküm kanunda yer almamıştır. "Muhtaç" öğrenci 3000 liraya kadar yükselebilecek ücreti ödeyemediği takdirde üniversiteye yazılma imkânından mahrum olacaktır. Bu bakımdan, başarılı olup olmadığı anlaşılmadan üniversite dışında kalmış olacak, buna karşılık malî imkânları müsait olan öğrenci üniversiteye yazılabilecektir.

Yasanın "muhtaç" diye nitelediği öğrencinin şu veya bu şekilde Üniversiteye yazılması halinde dahi 73 üncü maddenin birinci fıkrasının uygulanması, bu türden öğrencilerin aleyhine sonuçlar doğuracaktır. Bir yıllık çalışmaları neticesinde başarısı yeterli görülmeyen muhtaç öğrencinin bursu kesilecek ve sonuç olarak bu öğrenci fiilen üniversiteye devam imkânından yoksun bırakılacak, buna karşılık malî gücü yeterli olan fakat yukarıda sözü edilen öğrenciden dahada başarısız olan öğrenci öğrenimine devam edebilecektir.

Bu bakımlardan üniversite, öğretimini paralı hale getiren 73 üncü maddenin birinci fıkrası Anayasa'nın 12 ve 50 nci maddelerine aykırıdır.

Bu nedenle 1750 sayılı Yasanın 73 üncü maddesinin "Kanununun 6 ncı maddesinin (f) fıkrasına göre öğrencilerden alınacak ücret ve harçlar, yıllık 3000 lirayı geçmemek üzere her üniversite'de kurulacak "öğrenci fonuna yatırılır" hükmünün iptali gerekir.

6 - 1750 sayılı Yasanın 82. maddesinin ikinci fıkrası ve 83. maddesi:

Bu hükümlere göre, Atatürk, Boğaziçi, Karadeniz Teknik ve Orta Doğu Teknik Üniversitelerinin özel kanunlarının 1750 sayılı Yasaya aykırı olan hükümleri saklı tutulmuştur.

Bu dört üniversitenin özerk olmadıkları ve bunların kendilerince seçilmiş organlar eliyle yönetilmedikleri bir gerçektir. Bu üniversitelerin özel kanunlarının Anayasa'ya uygunluğu, Anayasa'nın 120. maddesinin ikinci fıkrasındaki "özel kanuna göre kurulan Devlet Üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır" hükmüne dayanılıp savunulamaz. Zira Anayasa

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

Koyucu, sözü edilen hükümlerle ülkemizde özerk olan ve olmayan diye iki tip üniversite yaratmak istememiştir.

Türkiye'deki bütün üniversitelerin "Devlet Üniversitesi" olduğu ve olacağı ve "özel kanun" çıkarılmadan üniversite kurulamayacağı da Anayasanın hükmü olduğuna göre yukarıda sözü edilen istisna hükmüne bir anlam vermek zordur. Bu zorluk ancak sözkonusu hükmün kuruluş nedenlerinin saptanması yolu ile ortadan kaldırılabilir. Anayasa Mahkemesinin E. 71/40, K. 71/82 sayılı kararında belirtildiği üzere,

"...Anayasa'nın 120 nci maddesinin eski metninde bulunan özel Kanuna göre kurulmuş Devlet üniversitelerine ilişkin ilkelerin saklı tutulduğunun belirtildiği cümle, anlamca genel üniversitelerden başka biçimde yöneltilmek üzere, Anayasa'nın yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş bulunan üniversiteleri içermektedir. 120. maddenin Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında Anayasa Komisyonu sözcüsü özel kanuna göre kurulan üniversiteyi kuruluş ve işleyişi bakımından benzeri bulunmayan (varlığı kendine özgü - sui generis) bir öğretim kurumu biçiminde tanımlamış ve örnek olarak Orta Doğu Teknik Üniversitesini vermiştir."

Ancak, bu halde dahi, Anayasa düzenimizin özerk olmayan bir üniversite türünü kabule müsait olmadığı bir gerçektir. Esasen, Anayasanın 120 nci maddesine, sözü edilen cümlenin eklenmesini teklif eden Temsilciler Meclisi üyesi teklifini açıklarken, bu teklifi ile öngördüğü üniversitelerin Özerk olmayacakları görüşünü savunmamış, aksine Amerika'da Mütevelli Heyetleri eliyle yönetilen üniversitelerin de özerk olduklarını söyleyerek teklif ettiği hükümlerle özerkliğin ortadan kaldırılmasının erek olarak alınmadığını belirtmiştir. (T.C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi Cilt: 4, Sh: 698.) Komisyon sözcüsü ise şu görüşü ileri sürmüştür: Teklif "gayet mahdut bir sahaya inhisar ettiğinden iltihak ediyoruz... Ama belirtmek isteriz ki genel Üniversiteler Kanununa zıt olarak bir takım özel kanunlarla kurulmuş olan ve şimdi ilâve edilmek istenen kayıttaki şarta uygun olmayan üniversitelerin vaktiyle muhtariyet esasına aykırı olarak kurulmuş olsalar bile, bünyelerini değiştirmek mecburiyeti vardır. (T.C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, cilt: 4, sahife: 609.)

Diğer taraftan Anayasa Mahkemesinin 23 Ocak 1973 gün ve 14426 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış olan 4 Mayıs 1971 gün ve E. 69/52, K. 72/21 sayılı kararında açıklanan görüşlere göre, Anayasa'nın öngördüğü özerklikle donatılmamış ve üniversite seviyesinde öğretim yapan kuruluşların Anayasa'ya uygunluklarını kabul etmek mümkün değildir. Gerçekten de sözü edilen kararda şöyle denilmektedir:

"Anayasa Koyucunun üniversitelere yönetim ve bilim özerkliğini tanımak ve üniversitelerin kuruluşu Devlet tekeline almakla varılmasını istediği erek, toplumun kilit yerlerinde görev alan kişilerin herhangi bir siyasal çevrenin veya yarar topluluğunun etkisi altında kalmaksızın, yalnızca çağdaş bilimin isterlerine uygun biçimde yetiştirilmiş bulunması, başka deyimle, toplumun kilit yerlerinde görev alarak ulusun alın yazısı üzerinde etkili işler ve işlemler yapabilecek kişilerin, yansızlığı sağlanmış olmayan kurumlarda yetiştirilmesinin önlenmesidir."

Hal böyle olunca, Anayasa'ya aykırı bir takım hükümlerin saklı tutulmasını öngören hükümlerin Anayasa'ya uygunluğunu kabul etmek mümkün olmayacaktır.

Bu bakımdan, 1750 sayılı Yasanın 82. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi ile, 83. maddenin tümünün iptali gerekir.

Esas sayısı:1973/37
Karar sayısı:1975/22

7 - 1750 sayılı Yasanın geçici 1. maddesinin üçüncü fıkrası:

"Bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce 7307 sayılı Kanun uyarınca Orta Doğu Teknik Üniversitesinde kazanılmış Asos ve Profesörlük (doçentlik) ve profesörlük unvanları, bu Kanuna göre verilecek üniversite doçentliği ve üniversite profesörlüğü unvanları ile eşdeğerlidir."

Bu hükümlerle, üniversiteler Kanununun öngördüğü yollardan geçmiş ve sınavlara tabi olmamış bazı kişilere, dolaylı yoldan, üniversite doçenti ve üniversite profesörü ünvanı ve yetkileri verilmektedir. Başka deyimle yasama organı Kanunla ünvan tevcih etmektedir. Bunun sonucu olarak, bu yoldan doçentlik ve profesörlük ünvanı kazanmış olan kişiler, Orta Doğu Teknik Üniversitesi dışındaki üniversitelerde boşalacak doçentlik ve profesörlük kadrolarına, Üniversiteler Kanununun bu unvanların kazanılması için öngördüğü şartları haiz olmadıkları halde, atanmak için başvurma hakkına sahip olacaklardır.

Halbuki Anayasa Mahkemesinin E. 69/48, K. 71/5 sayı ve 19/1/1971 günlü kararında belirtildiği üzere,

"... bilimsel özerklik, en başta üniversitenin kendi öğretim üyelerinin ve yardımcılarının kendi olağan usulleri ve ölçülerince yine kendisi tarafından seçilmesi temeline dayanır. Üniversitenin yapısı bu yönden kendi iradesine yabancı, başka iradelerin etkisine, müdahalelere açıkça veya bu yapıda vakit vakit böyle müdahaleler yol açabilecek çatlaklar oluşuyorsa bilimsel özerkliğin korunduğundan söz edilemez ve Anayasa'nın 120. maddesine aykırı bir durum ortaya çıkar."

Bu nedenle 1750 sayılı Yasanın Geçici birinci maddesinin üçüncü fıkrasındaki "Bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce 7307 sayılı kanun uyarınca Ortadoğu Teknik Üniversitesinde kazanılmış Asosye Profesörlük (doçentlik) ve bu profesörlük unvanları, bu kanuna göre verilecek üniversite doçentliği ve Üniversite profesörlüğü unvanları ile eşdeğerlidir" cümlesinin iptali gerekir.

8 - 1750 sayılı Yasanın geçici 2. maddesi:

"Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte üniversite öğrencisi bulunanlara, üniversite yönetmeliklerinin kısıtlayıcı hükümleri saklı kalmak üzere, bu kanunun 54. maddesinde öngörülen süreye iki yıl ilâve edilerek uygulanır.

Bu maddenin gerekçesinde ise "Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte öğrenci bulunanların müktesep haklarını dikkate alarak azami öğrenim süresine intibakını düzenlemektedir" denilmektedir.

Halen üniversite öğrencisi bulunanlara öğrenimlerini tamamlamak üzere kanunun 54 üncü maddesindeki azami öğrenim süresine intibakı sağlamak ve bu öğrencilerin müktesep haklarını korumak için getirilen bu hüküm, şimdiki öğrenciler arasında eşitsizliğe yol açacak bir şekilde kaleme alınmıştır.

Bir örnek olmak üzere, normal olarak dört yılda bitirilebilecek ve 1750 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden önceki yönetmeliğin de öğrenim süresini sınırlamamış bir fakülteyi ele alalım. Bu fakülte'de halen Öğrenci olanlar öğrenimlerini 8 yıl içinde tamamlamak zorundadır. Ancak 1750 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden önceki hukuk kurallarına uygun olarak, lâkin

Esas sayısı:1973/37

Karar sayısı:1975/22

1750 sayılı Yasanın 54. maddesindeki öngördüğü çalışma hızından daha yavaş çalışan ve meselâ 1750 sayılı Yasa yürürlüğe girdiği anda 9 yıldan beri fakülteye yazılı olduğu halde, 2, 3 veya 4 üncü sınıfta öğrenci bulunan, hatta son sınıfta bir dersten bütünlemeye kalmış öğrenciler de bulunabilir. Yani bazı öğrenciler, Geçici ikinci maddenin 4 yıllık fakülteyi bitirmek için öngördüğü 8 yıllık süreyi, 1750 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği anda bitirmiş olabilirler. Geçici 2. maddenin, bu gibi öğrencilerin fakülteleri ile ilişkilerinin kesilmesini emrettiği düşünülebilir. Gerekçesine göre öğrencilerin müktesep haklarını gözönünde tutmak için getirilmiş olan geçici 2. maddenin adil bir çözüm yolu bulması gerekirdi. Meselâ, halen öğrenci bulunanların öğrenimlerini tamamlamak için önlerinde bulunan yıl sayısının bir katı süre içinde öğrenimlerini tamamlama zorunluğu hükmü konulabilirdi. Öyle hareket edilmeyip te geçici 2. maddedeki hüküm getirilince, halen öğrenci olanların bir kısmına öğrenimlerini tamamlama imkânı sağlanırken, diğerleri bu imkândan yoksun bırakılarak, kişilerin kanun önünde eşit olunacağını öngören Anayasa ilkesi zedelenmiştir.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın geçici 2. maddesinin tümünün iptali gerekir.""